
**Міністерство освіти і науки України
Інститут модернізації змісту освіти
Громадська організація «Ла Страда-Україна»**

Курс за вибором/факультатив «Знай та захищай свої права» для учнів 7-9 класів навчальних закладів¹

Загальна редакція:

Левченко К.Б., доктор юрид. наук,
канд. філос. наук, професор

Схвалено для використання у загальноосвітніх навчальних закладах
Науково-методичною комісією з проблем виховання дітей
та учнівської молоді Міністерства освіти і науки України
(протокол № 5 від 22.12.2016 р.)

Київ-2016

---

¹ Надруковано

Соціально-педагогічні основи захисту прав людини, протидії торгівлі людьми та експлуатації дітей: навч.-метод. посіб. / За заг. ред. К.Б. Левченко, Л.Г. Ковальчук. – 2-ге вид., доповн. і переробл. – К.: 2016. – 368 с.

Вступ

**Загальна редакція: Левченко К.Б.,
доктор юрид. наук, канд. філос. наук, професор**

Зухваленням у 1996 р. Конституції України почався новий етап розбудови правового суспільства — проголосивши себе демократичною, соціальною та правовою державою, Україна визначила пріоритет особистості над державою. Це означає, що вона поставила в центр існування демократичного суспільства людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку, які є найвищою соціальною цінністю, а також взяла на себе зобов'язання захищати права та свободи своїх громадян усіма доступними засобами та можливостями.

Діти мають ті ж права, що і дорослі. Однак деякі права мають особливе значення для них — вони відображають потреби дітей в спеціальному захисті та увазі, їхню вразливість та різницю між дитячим і дорослим життям. Для того, щоб підкреслити це, інтереси дитини у всіх видах діяльності ставляться вище інтересів дорослих та держави.

На шляху до нових перетворень Україна стикається з грубими порушеннями прав людини, зокрема, насильством, торгівлею людьми, експлуатацією тощо, котрі набирають дедалі ширших масштабів та нових форм. Суспільна загроза цих порушень полягає в посяганні на права людини, зазначені як в міжнародних, так і в національних документах, — невід'ємне право на життя (ст. 27, Конституція України), право на повагу до гідності (ст. 28, Конституція України), на свободу та особисту недоторканність (ст. 29, Конституція України), свобода пересування та вільний вибір місця проживання (ст. 33, Конституція України). Наслідки таких ситуацій впливають на здоров'я людини, цілісний та гармонійний розвиток, досягнення успіху в житті.

Заняття структуровані за принципом робочого зошиту для учнів. Тому головне завдання цього зошита запропонувати учням необхідні знання та сформувати нові навички захисту своїх прав. Завдяки цьому їхній власний життєвий досвід збагатиться, і вони будуть знати та вміти більше. Отриманою інформацією учні зможуть поділитися зі своїми батьками, друзями, родичами, знайомими, і цим самим допомогти їм уникнути небезпечних ситуацій.

На заняттях учні отримають інформацію про права і обов'язки людини у суспільстві, про важливість виділення прав дитини як окремої категорії, основні ситуації порушення прав дитини. Навчаться, яких дій необхідно вжити, щоб запобігти небезпечним ситуаціям у житті, куди звернутись у разі необхідності.

Дуже важливо знати та вміти користуватися цими знаннями, адже вони сприятимуть прийняттю відповідальних рішень, вчитимуть протидіяти порушенням твоїх прав, відстоювати власну точку зору, допомогти іншим людям.

Курс включає теми занять:

Тема 1. Права і обов'язки людини у суспільстві.

Тема 2. Основні ситуації порушення прав дитини.

Тема 3. Насильство – про що варто знати?

Тема 4. Попередження торгівлі дітьми.

Тема 5. Захист дитини від експлуатації праці.

Тема 6. Працевлаштування неповнолітніх в Україні: особливості законодавства.

Тема 7. Мережа Інтернет — правила безпечної поведінки.

Тема 8. Діяльність урядових та громадських організацій у сфері захисту прав дитини.

Тема 9. Поради для успішного початку кар'єри.

Тема 10. Збираєшся за кордон?

Тема 11. Трудова міграція.

Тема 1. Права і обов'язки людини у суспільстві

Ковальчук Л.Г.

Усі ми прагнемо досягти щастя в житті. І хоча кожен з нас розуміє його по-своєму, все ж таки можна спробувати описати щасливу людину. Перш за все, це людина, яка має можливість задовольняти свої потреби — їжа, тепло, житло, сім'я, захоплення, вільне та цікаве спілкування, успішна зайнятість, здійснення мрій тощо. Щаслива дитина, крім того, має можливість гратися та насолоджуватися опікою батьків або людей, котрі їх замінюють.

Інформація з цієї теми допоможе системно побачити весь спектр прав та обов'язків людини, відчутти специфіку статусу дитини та прав дитини, а також дізнатись про найважливіші міжнародні та національні законодавчі акти у сфері захисту прав людини та, зокрема, дитини.

Можливість реалізувати свої потреби людині дають права, гарантовані нам міжнародними та національними законодавчими актами. Таким чином, права необхідні людині для того, щоб бути щасливою. Але просто мати права недостатньо, необхідно знати свої права.

Навіщо мені знати свої права?

Для уникнення ситуацій їх порушення; для можливості захисту; для відновлення порушених прав; для поваги прав інших людей, котрі мене оточують; для того, щоб мати високий рівень правової культури.

Обізнаний = захищений

Права людини мають важливі ознаки.

Природні права. Людина має права від народження. Їх не можна купити, заробити чи успадкувати.

Універсальні права. Права людини є однаковими для всіх людей, незалежно від раси, статі, віросповідання, національності, соціального статусу. Всі ми народжені вільними і рівними в гідності та правах. Це також означає, що чоловіки та жінки, хлопчики та дівчатка мають однакові права.

Невід'ємні права. Права людини не можна відібрати. Люди наділені ними навіть тоді, коли закони країн не визнають їх. Коли в країні панує рабство, раби все одно мають права, хоч ті й порушуються.

Неподільні. Усі люди наділені сукупністю прав для гідного життя — громадянських, соціальних, політичних, економічних, культурних.

Основні міжнародні нормативні акти в галузі прав людини:

Загальна декларація прав людини, 1948 р.

Європейська Конвенція про захист прав і основних свобод людини, 1950 р.

Конвенція ООН про рабство, 1926 р.

Конвенція МОП про примусову чи обов'язкову працю №29, 1930 р.

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, 1966 р.

Конвенція про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок, 1979 р.

Віденська Декларація про права людини, 1993 р.

Декларація ООН «Про викоренення насильства стосовно жінок», 1993 р.

Основні права і свободи людини на міжнародному рівні зазначені в Загальній декларації прав людини, на національному рівні в Конституції України (1996 р.)

Громадянські права і свободи громадян України

Громадянські права і свободи	Конституція України (статті)	Загальна декларація прав людини (статті)
Право на життя, на свободу, особисту недоторканність	27, 29	3, 9, 10
Право на гуманне і гідне поводження людини стосовно неї	28	5
Рівність усіх перед законом	24	2
Право на відновлення в правах, на судовий захист	55, 56, 59, 63	7, 8
Право на об'єктивний розгляд судом справи стосовно людини, звинуваченої в здійсненні злочину	55, 56	7, 8
Право на визнання винності людини тільки за рішенням суду	62	11
Право на особисте й сімейне життя	32	12
Недоторканність житла, таємниця кореспонденції, заборона посягання на честь і репутацію	30, 31	12
Право на вільне пересування й вибір місця проживання, виїзд з території України й повернення	33	14
Право шукати притулок і користуватися притулком	26	13, 14
Право на громадянство	25	15
Право на укладання шлюбу і створення сім'ї	51	16
Право на власність	51	17
Свобода думки, совісті, релігії	34, 35	18, 19

Вартим уваги є ставлення сьогодні до дітей, оскільки воно значно відрізняється від того, що було прийнятним раніше. Байдужість до дітей панувала аж до кінця середньовіччя. Зanedбання і навіть вбивство дітей були повсякденною практикою в ранні періоди людської цивілізації, особливо це стосувалось дітей з вадами або тих новонароджених, котрі багато плакали. Лише з початку XVI ст. дорослі почали цікавитись дітьми, визнаючи їх відмінності від себе. Розпочався процес «відкриття» дитини як окремої категорії. Проте спочатку дітей як окрему категорію вирізняли тільки представники вищих верств населення, та й то хлопчиків. Наприклад, французькі фермери ще і в XIX ст. зазначали: «У мене немає дітей. Лише дівчатка».

З часом людство збагнуло необхідність виділення окремо прав дитини, оскільки діти складають особливу групу. Ця особливість проявляється, перш за все, у тому, що діти мають специфічні потреби, зокрема, потреби опіки батьків або осіб, що їх замінюють, потребу в іграх. Ці особливості призвели до необхідності створення механізму захисту саме дітей.

ДИТИНА — особа віком до 18 років

Міжнародне законодавство щодо захисту прав дитини.	Національне законодавство щодо захисту прав дітей.
Женевська декларація прав дитини, 1924 р.	Конституція України, 1996 р.
Декларація прав дитини, 1959 р.	Закон «Про охорону дитинства», 2001 р.
Конвенція ООН про права дитини, 1989 р.	Закон «Про освіту», 1991 р.
Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей, 1990 р.	Національна програма «Діти України», 1996 р.
Факультативний протокол до Конвенції про права дитини, що стосується торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії, 2000 р.	Кримінальний кодекс України, 2001 р. Сімейний кодекс України, 2002 р. Кодекс Законів про працю України, 1971 р.

У 1989 році Генеральна Асамблея ООН прийняла Конвенцію про права дитини. Конвенція базується на новому розумінні становища дітей у суспільстві не як майбутніх дорослих, а як рівноправних учасників суспільного життя, звичайно, з урахуванням того, що «дитина потребує спеціальної охорони та піклування...»

Серед прав дитини, проголошених Конвенцією, є права громадянські, соціальні, культурні. Старшим дітям Конвенція надає і політичні права (наприклад, право на об'єднання). Натомість у Конвенції майже відсутні економічні права дитини, бо пріоритетом визначено освіту — дитина повинна вчитись, а не працювати.

Назва виду прав	Приклади
Громадянські права	Право на ім'я та національність
	Право на самобутність
	Право на життя
	Право на захист від фізичного насильства
	Право на приватне життя
Політичні права	Свобода думки
	Свобода висловлювання
	Свобода зібрань, переконань та віросповідання, вільний доступ до інформації
Економічні права	Захист від експлуатації
Соціальні права	Право на освіту
	Право на охорону здоров'я
	Право на соціальне забезпечення
Культурні права	Відпочинок, дозвілля, участь в культурному та мистецькому житті
Специфічні права	Не розлучатися з батьками
	Право на гру
	Особливі потреби

Не можна говорити про права, забуваючи про обов'язки. Якщо в людини є право — це значить, що в неї є і обов'язки. Права визначають ступінь свободи, обов'язки — ступінь відповідальності. Єдність прав і обов'язків є умовою для самовдосконалення людини, її творчої самостійності.

Основний обов'язок — дотримувати права інших. «Твоя свобода розмахувати кулаком обмежена носом твого сусіда!» Обов'язки громадян зазначені у Конституції України: сплачувати податки (ст. 67), охороняти природу (ст. 66), захищати Вітчизну (ст. 65). Батьки зобов'язані піклуватися про дітей, а дорослі діти — про непрацездатних батьків (ст. 51). Отже, нас є обов'язки перед Вітчизною, перед своїм народом, перед іншими людьми, перед своїми рідними і близькими, а також і перед собою. Наприклад, бути достойною людиною — це обов'язок, який не закріплено законодавчими актами, але він є одним з основних перед самим/самою собою.

Завдання до теми.

1. Продовж речення.

Права людини — це ...

Мені необхідно знати свої права для того, щоб...

Виділяють такі важливі ознаки прав людини:...

Один з основних міжнародних документів, що проголошує права людини, називається... Найголовніший український документ, що гарантує права громадянам України, це...

На мою думку, потрібно окремо виділяти права дитини, тому що ...

Дитина — це...

До міжнародного законодавства у галузі захисту прав дитини відносять...

В Україні прийняті такі закони, що стоять на сторожі захисту прав дитини...

Мені відомі такі види прав...

Говорячи про права, не можна забувати про обов'язки, адже...

Моїми найголовнішими обов'язками є...

2. Заповни таблицю.

Назва виду прав	Приклад права
Громадянські права	
Політичні права	
Економічні права	
Соціальні права	
Культурні права	
Специфічні права	

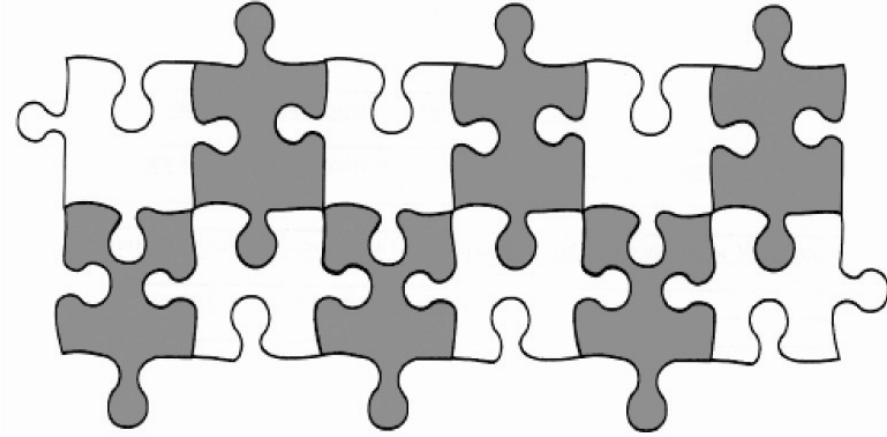
3. Запиши у дві колонки свої основні права та права дорослих, які тебе оточують (батьки, вчителі, сусіди). Порівняй та зроби висновок.

Мої права	Права дорослих

4. Намалюй 3 види специфічних для дитини прав, не підписуючи їх. Обмінйся зошитом з сусідом/сусідкою по парті. Вгадай, які права намалював/ла він/вона.

5. Підпиши пазли рівною кількістю назв твоїх найголовніших прав та обов'язків. Зазнач також номери статей Конституції України, де вони зафіксовані (усього — 12).

6. Напиши, як ти розумієш вислів: «Люди, будьте людяними! Це ваш перший обов'язок!» (Ж.Ж. Руссо).

Важливі терміни

ДЕКЛАРАЦІЯ — офіційне проголошення основних принципів діяльності, програмних позицій.

ЗАКОН — документ, нормативний акт, який регулює найважливіші відносини і має найвищу юридичну силу щодо актів вищих державних органів і громадських організацій.

ДИТИНА — особа віком до 18 років.

КОНВЕНЦІЯ — угода, міжнародний договір з якогось одного спеціального питання, що визначає права та обов'язки держав у певній окремій галузі.

ПРАВА ЛЮДИНИ — можливості задоволення людиною своїх життєвих потреб і інтересів.

Список рекомендованих ресурсів:

1. Декларація прав дитини. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_384

2. Знай та захищай свої права: робочий зошит / За заг. ред. К.Б. Левченко – К., 2008. – 75 с. http://la-strada.org.ua/ucp_mod_library_view_174.html

3. Конвенція ООН про права дитини. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_021

4. Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція : Програма виховної роботи з учнями з питань протидії торгівлі людьми ; наук. кер. та ред. І.Д. Зверевої та Ж.В. Петрочко. – К. : ФО-П Буря О.Д., 2014. Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/59/196/korinf19/1432801608/>

5. Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція : Програма виховної роботи з учнями з питань протидії торгівлі людьми ; наук. кер. та ред. І.Д. Зверевої та Ж.В. Петрочко. – К. : ФО-П Буря О.Д., 2014. Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/59/196/korinf19/1432801608/>

6. Права дитини: сучасний досвід та інновації / Заг. редакція Г. Лактіонової. — К.: Либідь, 2005.

7. Соціально-педагогічні основи протидії торгівлі людьми та експлуатації дітей: навч.-метод. посіб. / К.Б. Левченко, Л.Г. Ковальчук, О.А. Удалової / [та ін.]; [“Агентство “Україна””]. – К., 2011. – 292 с. – Бібліограф : с. 222-246. Режим доступу: http://la-strada.org.ua/ucp_mod_library_view_234.html

8. Соціально-педагогічні основи захисту прав людини, протидії торгівлі людьми та експлуатації дітей: навч.-метод. посіб. / За заг. ред. К.Б. Левченко, Л.Г. Ковальчук. – 2-ге вид., доповн. і переробл. – К.: 2016.

9. Соціально-педагогічні основи захисту прав дитини: навч.-метод. посіб. / М.В. Євсюкова, О.А. Калашник [та ін.]; за заг. ред. К.Б. Левченко та О.А. Удалової. – К.: ФОП «Чальцев», 2008. – 224 с. http://la-strada.org.ua/ucp_mod_library_view_171.html

10. Відеододаток «Запобігання торгівлі людьми». Режим доступу: <https://www.youtube.com/channel/UC6wbQ9UyDJXSJobRzkZsc0g>

11. Інтернет-сайти:

- www.la-strada.org.ua ГО «Ла Страда-Україна»;
- www.unicef.org ЮНІСЕФ.

Тема 2. Основні ситуації порушення прав дитини

Колесникова С.В.

З минулої теми ти, мабуть, добре пам'ятаєш про те, що кожна людина має цілу низку прав та свобод; а дитина, як представник особливої групи, має певні специфічні права.

У житті, на жаль, можуть траплятися випадки, коли твої права буде намагатися порушити або і порушуватиме інша людина або група осіб, чи організація, фірма, підприємство тощо.

Тому знову звертаємось до важливості знань про свої права та умінь ними користуватися для захисту. Знання з цієї теми допоможуть поглибити знання про права людини, зокрема, про міжнародне та національне законодавство щодо захисту дітей, а також дізнатися про ситуації, в яких права дитини порушуються.

Ситуації порушення прав дитини проявляються тією чи іншою мірою у кожній країні світу. На шляху до нових перетворень Україна також стикається з ви-

падками експлуатації дітей, торгівлі дітьми, насильства, соціального сирітства... Жахливо, що вони набирають дедалі більших масштабів і нових форм, становлячи значну суспільну загрозу. Тому необхідно бути обережним, щоб не потрапити у такі ситуації, а при нагоді і допомогти своїм товаришам їх уникнути.

Які існують грубі порушення прав дитини?

- Насильство (Докладніше див. Тему 3).
- Торгівля дітьми (Докладніше див. Тему 4).
- Комерційна сексуальна експлуатація дітей.
- Примушування чи втягнення дітей у заняття проституцією. Дитяча порнографія.
- Експлуатація дитячої праці (Докладніше див. Тему 6).
- Втягнення неповнолітніх осіб у злочинну діяльність.
- Усиновлення (удочеріння) в комерційних цілях.
- Насильницьке донорство щодо неповнолітніх осіб.
- Втягнення неповнолітніх у збройні конфлікти.
- Використання для жебрацтва, примус до жебрацтва.
- Дискримінація.

На сьогодні вже існує широкий комплекс *міжнародних документів*, що спрямовані на боротьбу з експлуатацією і торгівлею дітьми:

- Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи «Про сексуальну експлуатацію, порнографію, проституцію, а також торгівлю людьми та підлітками», 1991 р.;
- Факультативний протокол до Конвенції ООН про права дитини, що стосується торгівлі дітьми, дитячої проституції та дитячої порнографії;
- Конвенція Міжнародної організації праці (№182, 1999 р.) «Про заборону та негайні заходи по викорененню найгірших форм дитячої праці»;
- Стокгольмська Декларація та План дій проти комерційної сексуальної експлуатації дітей, підписана 122 країнами у 1996 році;
- Конвенція про громадянсько-правові аспекти міжнародного викрадення дітей, 1980 р.;
- Конвенція про захист дітей і співробітництво в галузі міжнародного усиновлення, 1993 р.

В Україні покарання за злочини проти дітей передбачене низкою статей Кримінального кодексу: торгівля дітьми — стаття 149, залишення у небезпеці — стаття 135; насильницьке донорство — стаття 144; незаконне позбавлення волі або викрадення дитини — стаття 146; експлуатація дітей — стаття 150; сексуальна експлуатація неповнолітніх, використання їх у порнобізнесі (частина 2 статті 150); втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність — стаття 304; проституція, примушування чи втягнення до заняття проституцією — частина 3 статті 303 та інші.

Комерційна сексуальна експлуатація дітей

Окремі злочинці та кримінальні структури займаються купівлею та втягуванням дівчат та хлопців у комерційну сексуальну експлуатацію. Ці злочинці задовольняють сексуальні запиту клієнтів, в основному чоловіків, які шукають незаконного сексуального задоволення, використовуючи дітей.

У комерційній сексуальній експлуатації дітей можуть брати участь як одна особа, так і невелика група (наприклад, сім'я, знайомі), або великі групи (наприклад, кримінальні організації) людей.

На кожному континенті десятки тисяч дітей експлуатуються в проституції. Діти, що живуть на вулицях Бразилії, Камбоджі, Росії або України; «пляжні хлопчики» в Шрі Ланці, Ямайці або Кенії; діти, що втекли з дому та стали наркоманами в Східній, Західній Європі, Австралії або Північній Америці; діти, що продані із Західної Африки, Східної Європи або Центральної Америки... Майже кожна країна тією чи іншою мірою зіткнулась із цим явищем. Відомі навіть випадки, коли батьки самі використовують своїх дітей з такою метою.

Зверни увагу! Ніхто не має права порушувати твої права, навіть рідні та близькі тобі люди.

Примушування чи втягнення дітей у заняття проституцією

Дітей втягують в проституцію не тільки через задоволення таких їхніх базових потреб, як житло, їжа та одяг, але також пропонуючи дітям кишенькові гроші і товари, які для них були недоступні. За даними Дитячого Фонду ООН (ЮНІСЕФ), близько 2800 дітей у світі кожного дня примушують до заняття проституцією. У проституцію втягнені як дівчата, так і хлопці, причому експерти свідчать про тенденцію до збільшення кількості хлопців, втягнутих до проституції.

Примушування чи втягнення дітей у заняття проституцією караються позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років (ст. 303, Кримінальний кодекс України).

Використання дітей для сексуальних стосунків з іноземними туристами (дитячий сексуальний туризм)

Іноземні громадяни, що перебувають на території України, можуть використовувати дітей для задоволення своїх сексуальних бажань. Вони можуть мати будь-який соціальний статус чи професію, бути одруженими чи неодруженими, чоловіками чи жінками, туристами чи людьми, що перебувають у відрядженні. Часом це педофіли, що подорожують цілеспрямовано у пошуках дітей, щоб використати їх для сексуального задоволення, а часом це люди, для яких насильство над дітьми не є метою подорожі. За даними дослідження, проведеного міжнародною організацією «ЕКПАТ Італія», простежується зменшення віку туристів, які використовують дітей для задоволення своїх сексуальних бажань, тобто на сьогодні його середній вік складає від 21 до 40 років. Такі люди часто виправдовують свою поведінку, стверджуючи, що

вона є прийнятною для культури даної країни, або тим, що вони допомагають цим дітям, даючи їм гроші. По мірі того, як заходи із запобігання та захисту від цього явища проводяться в якій-небудь країні, дитячі секс-туристи можуть вибрати сусідню країну як мету своєї подорожі; країни призначення можуть змінюватись через зростаючий попит на «екзотику» або з міркувань щодо зручності...

В останні десятиліття секс-туристи виявляють велику зацікавленість країнами Південної та Південно-Східної Азії, Африки, Латинської Америки та країнами Тихоокеанського регіону. Ця тенденція вже виявлена і в Східній Європі (Росія — Санкт-Петербург, Чехія). Вони користуються тим, що в багатьох країнах немає законів, за якими можна було б покарати їх за це на батьківщині після повернення.

Секс-туризм ще поки не розвинувся в Україні, але є випадки, коли іноземні туристи або бізнесмени, відвідуючи країну, шукають сексуальних розваг саме з молоддю підліткового віку. Тому необхідно бути на сторожі при спілкуванні з іноземцями, обережно ставитись до їхніх пропозицій.

Використання дітей у порнографії

У більшості випадків дитяча порнопродукція виготовляється злочинними групами, які складаються з осіб із чіткими обов'язками — оператор, який робить зйомку; агент, який вербує дітей; розповсюджувач, який здійснює зв'язки з покупцями. Експлуаторське використання дітей в порнографічних діях та матеріалах може містити фотографії, слайди, журнали, малюнки, відеофільми, комп'ютерні диски тощо. Сучасні технології зробили процес виготовлення порнографії швидшим та дешевшим, зменшили ризик розкриття злочину. Продукція розповсюджується різними шляхами, але найпопулярнішим є мережа Інтернет. Згідно з Італійським центром досліджень (Eurispes), 12 мільйонів зразків дитячих порнографічних зображень є доступними в Інтернеті.

Техніки вербування дітей гнучкі, нескладні і добре організовані. Діти, яких використовували для виготовлення порнопродукції, це переважно дівчата, хоча останні звіти неурядових структур вказують на поширення випадків втягнення хлопців. Середній вік дітей, яких використовували у виробленні порнографії, становить від 4 до 10 років, але також зафіксовані випадки використання дітей молодшого віку. Дитяча порнографія в Інтернеті є великою проблемою, оскільки розповсюджується легко, швидко та дешевше, ніж через звичайні канали (відеопродукція, друкована).

Примушування дітей до участі у створенні порнографічної продукції карається позбавленням волі на строк від трьох до семи років (ст. 301, Кримінальний кодекс України).

Пам'ятай! Будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом.

Втягнення неповнолітніх осіб у злочинну діяльність

Відомі випадки, коли українських дітей примушували перевозити і продавати наркотики в Молдові та Росії. Серед інших видів злочинної діяльності, до якої втягають дітей деякі злочинні угруповання чи окремі злочинці, провідне місце посідає примус до дрібних крадіжок на базарах та в квартирах.

Згідно з Конвенцією ООН про права дитини, яку підписала 191 держава світу і яка набула чинності в Україні 27 вересня 1991 року, кожна дитина має право на захист від усіх видів економічної та сексуальної експлуатації, насилля (статті 19, 32, 34, 35 та 36). Усі держави повинні захищати дітей від будь-яких форм експлуатації і розбещення, торгівлі та контрабанди їх з будь-якою метою і в будь-якій формі.

Зверни увагу!

Ситуації порушення прав дітей можуть призвести до серйозних наслідків на все життя або навіть поставити під загрозу саме життя, завдаючи фізичної, психічної, духовної, моральної шкоди, включаючи загрозу ранньої вагітності, летальні пологи, запізнення фізичного та розумового розвитку, травми, фізичну інвалідність та хвороби статевих органів, у тому числі ВІЛ/СНІД.

Мої правила безпеки

- Мою адресу, номер телефону та імена батьків я знаю напам'ять. А ще я знаю номери телефонів служб допомоги: 101 — пожежна, 102 — поліція, 103 — швидка допомога.
- Я завжди спілкуюсь зі своїми родичами. Коли мені необхідно відлучитися, я скажу, куди йду і коли збираюсь повернутися. У випадку запізнення я зателефоную.
- Якщо мені необхідно кудись піти, я піду не один/одна, а з товаришем/кою. У такому випадку ми зможемо допомогти один/одна одному/одній не потрапити у біду.
- Я нікуди не йду з незнайомими людьми та нічого у них не беру.
- Я ніколи не сідаю в автомобіль до незнайомих людей.
- Я нікому не дозволяю торкатися мене. Якщо ж хтось спробує торкнутися мене, я голосно і твердо скажу: «Ні!». Покличу на допомогу.
- Якщо зі мною трапиться щось недобре, я негайно розкажу тим людям, яким я довіряю, хто піклується про мене і хоче, щоб я був/була в безпеці.
- Якщо у мене виникне питання, я зателефоную на Національну «гарячу лінію» — **0 800 500225** (безкоштовно) або звернусь до Інтернету — <http://la-strada.org.ua/>
- Я завжди буду дотримуватись цих правил. Я хочу бути щасливим/щасливою і здоровим/здоровою ! Я на це заслуговую!

Пам'ятай! Коли трапляється випадок порушення прав дитини, важливо пам'ятати, що провини потерпілої дитини у цій ситуації немає і що вона завжди може звернутись по допомогу в державні органи або неурядові організації.

Куди я можу звертатись по допомогу? (Див. Тему 8)

Завдання.

1. Заповни таблицю:

Назва об'єкту, явища чи поняття	З яким людським правом асоціюється	Ситуація, в якій це право порушується
Будинок		
Родина		
Вітер		
Знак «дорівнює»		
Кохання		
Зустріч, зібрання		
Закон		
Батьківщина		
Навчання		
Вільний час		
Листування		

2. Спочатку в ліву колонку запиши свої власні визначення порушень прав дитини. Потім в праву — визначення, які наводяться в зошиті. Порівняй.

Торгівля дітьми		
Насильство		
Комерційна сексуальна експлуатація дітей		
Дитяча порнографія		
Експлуатація дитячої праці		
Втягнення неповнолітніх осіб у злочинну діяльність		
Дискримінація		

3. Попрацюйте із другом/подругою і випишіть 3 ситуації грубого порушення прав дитини, а потім обговоріть і перелічіть, які права були порушені в кожній з ситуацій. Підготуйте доповідь перед класом.

Ситуації грубого порушення прав дитини	Які права були порушені

4. Розроби власні 10 правил безпечної поведінки

Важливі терміни

ДИСКРИМІНАЦІЯ — несправедливе ставлення до людини (групи людей), яке призводить до погіршення стану; применшення (навмисне чи ненавмисне) прав людини чи групи людей за певними ознаками (національність, раса, стать, віросповідання тощо).

ВИКОРИСТАННЯ ДІТЕЙ ДЛЯ СЕКСУАЛЬНИХ СТОСУНКІВ З ІНОЗЕМНИМИ ТУРИСТАМИ (дитячий сексуальний туризм) — сексуальна експлуатація дитини чоловіком чи жінкою, які подорожують з однієї країни до іншої, зазвичай з більш розвиненої до менш розвиненої, для вступу до сексуальних зносин з дитиною (за матеріалами Міжнародної організації ЕКПАТ).

ВИКОРИСТАННЯ ДІТЕЙ У ПОРНОГРАФІЇ:

а) будь-яке зображення будь-якими засобами дитини, яка здійснює реальні або змодельовані відверто сексуальні дії, або будь-яке зображення статевих органів дитини, головним чином, в сексуальних цілях (з Факультативного протоколу до Конвенції ООН про права дитини);

б) примушування неповнолітніх до участі у створенні творів, зображень або кіно та відеопродукції, комп'ютерних програм порнографічного характеру (ст. 301, Кримінальний кодекс України).

ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ У ЗЛОЧИННУ ДІЯЛЬНІСТЬ — залучення неповнолітніх осіб до злочинної діяльності шляхом схилення, примушування, спонукання, умовляння, погрожування, підкупу, обману, розпалювання низьких почуттів чи мотивів або будь-яким іншим способом.

ЕКСПЛУАТАЦІЯ (з франц. exploitation використання, визиск):

- 1) безоплатне привласнення результатів чужої праці;
- 2) розробка, використання природних багатств;
- 3) використання засобів праці та транспорту.

ЕКСПЛУАТАЦІЯ ДИТЯЧОЇ ПРАЦІ — використання найманої праці неповнолітніх осіб без дотримання вимог чинного законодавства стосовно нормування її оплати та забезпечення нормативних вимог її безпеки для здоров'я, надання соціальних та інших гарантій.

КОМЕРЦІЙНА СЕКСУАЛЬНА ЕКСПЛУАТАЦІЯ ДІТЕЙ (КСЕД) — використання неповнолітніх для задоволення статевої прихисті будь-яким способом з оплатою цього або без такої з метою отримання прибутку або будь-якою іншою корисливою метою. **НАСИЛЬСТВО** — дія або бездіяльність однієї людини стосовно іншої, що завдає шкоди здоров'ю як фізичному, так і психічному, принижує почуття честі та гідності. **ПОТЕРПІЛИЙ (ПОТЕРПІЛА)** — особа, якій в результаті злочину нанесено морального, фізичного або майнового збитку.

ПРИМУСОВА ПРАЦЯ — виконання робіт чи надання послуг у ситуації, коли особа працює проти бажання, заробітна плата виплачується лише частково або зовсім не виплачується. Особи, яких примушують працювати, дуже часто зазнають психологічного та фізичного насилля.

ПРИМУШУВАННЯ ЧИ ВТЯГНЕННЯ ДІТЕЙ У ЗАНЯТТЯ ПРОСТИТУЦІЄЮ:

а) використання дитини у діяльності сексуального характеру за винагороду або будь-яку іншу форму відшкодування (з Факультативного протоколу до Конвенції ООН про права дитини);

б) надання сексуальних послуг за плату шляхом застосування насильства чи погрози його застосування, знищення чи пошкодження майна, шантажу або обману (ст. 303, Кримінальний кодекс України).

РАБСТВО — це такий стан або становище людини, над якою здійснюються атрибути права власності або деякі з них.

РАННІЙ ШЛЮБ — це шлюб за участі дітей та підлітків молодше 18 років.

ТОРГІВЛЯ ДІТЬМИ — здійснювані з метою експлуатації вербування, перевезення, передача, переховування або одержання дитини шляхом погрози, силою чи її застосування або інших форм зловживання владою чи уразливістю становища, або шляхом підкупу, у вигляді платежів чи вигід, для одержання згоди особи, що контролює дитину.

Список рекомендованих ресурсів:

1. Декларація прав дитини. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_384

2. Знай та захищай свої права: робочий зошит / За заг. ред. К.Б. Левченко – К., 2008. – 75 с. http://la-strada.org.ua/ucp_mod_library_view_174.html

3. Конвенція ООН про права дитини. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_021

4. Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція : Програма виховної роботи з учнями з питань протидії торгівлі людьми ; наук. кер. та ред. І.Д. Зверевої та Ж.В. Петрочко. – К. : ФО-П Буря О.Д., 2014. Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/59/196/korinf19/1432801608/>

5. Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція : Програма виховної роботи з учнями з питань протидії торгівлі людьми ; наук. кер. та ред. І.Д. Зверевої та Ж.В. Петрочко. – К. : ФО-П Буря О.Д., 2014. Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/59/196/korinf19/1432801608/>

6. Права дитини: сучасний досвід та інновації / Заг. редакція Г. Лактіонової. — К.: Либідь, 2005.

7. Соціально-педагогічні основи протидії торгівлі людьми та експлуатації дітей: навч.-метод. посіб. / К.Б. Левченко, Л.Г. Ковальчук, О.А. Удалової / [та ін.]; [“Агентство “Україна””]. – К., 2011. – 292 с. – Бібліограф : с. 222-246. Режим доступу: http://la-strada.org.ua/ucp_mod_library_view_234.html

8. Соціально-педагогічні основи захисту прав людини, протидії торгівлі людьми та експлуатації дітей: навч.-метод. посіб. / За заг. ред. К.Б. Левченко, Л.Г. Ковальчук. – 2-ге вид., доповн. і переробл. – К.: 2016.

9. Соціально-педагогічні основи захисту прав дитини: навч.-метод. посіб. / М.В. Євсюкова, О.А. Калашник [та ін.]; за заг. ред. К.Б. Левченко та О.А. Удалової. – К.: ФОП «Чальцев», 2008. – 224 с. http://la-strada.org.ua/ucp_mod_library_view_171.html

10. Відеододаток «Запобігання торгівлі людьми». Режим доступу: <https://www.youtube.com/channel/UC6wbQ9UyDJXSJobRzkZsc0g>

11. Інтернет-сайти:

- www.la-strada.org.ua ГО «Ла Страда-Україна»;
- www.unicef.org ЮНІСЕФ.

Тема 3. Насильство — про що варто знати?

Дебелюк М.І., Удалова О.А.

Насильство — серйозна проблема людства, яка не знає ні державних кордонів, ні соціального розшарування. Вона може стосуватися як бідних, так і багатих, як людей з вищою освітою, так і людей, які ніколи не вчилися. І ніхто не може пророкувати, коли і де насильство може відбутися.

Ця тема допоможе більше зрозуміти проблему насильства, її існування, дізнатися про широкий діапазон цього ганебного явища в сучасному суспільстві. Знання, набуті в ході розгляду теми, допоможуть вберегти себе та своїх близьких від насильства та в разі його виникнення звернутися до компетентних спеціалістів.

На жаль, ще й досі є люди, які вважають, що такої проблеми не існує, що вона надумана, і людина, яка потерпає від насильства, сама його провокує, а інколи і просто прагне його. Така думка існує до сьогодні через існування стереотипів у суспільстві, які не так легко зруйнувати.

Приклад стереотипів.

- Деякі люди провокують насильство і заслуговують на нього. Б'є означає любить.
- Причиною сімейного насильства є алкоголізм.
- Домашнє насильство характерне для неосвічених та бідних людей. Насильство в сім'ї – явище з минулого, і зараз воно рідко зустрічається.
- Воно залишилось в минулому, коли жінка вважалася власністю чоловіка.
- Жінка, що потерпає від насильства, завжди може піти з дому. Ляпас по щоці не наносить серйозної шкоди.
- Наші відносини зміняться на краще, якщо ми одружимося.
- Наші відносини зміняться на краще, якщо у нас з'явиться дитина.
- То що ж таке насильство?
- Насильство можна визначити як дію або бездіяльність однієї людини стосовно іншої, що завдає шкоди здоров'ю як фізичному, так і психічному, принижує почуття честі та гідності.

В Україні заборона всіх форм насильства проголошується Конституцією України, Кримінальним кодексом України, Законом України «Про попередження насильства в сім'ї», Законом України «Про охорону дитинства», постановами Кабінету Міністрів України та багатьма іншими нормативно правовими актами.

Насильницькі дії порушують гарантоване Конституцією України право громадянина на особисту недоторканість.

Місця, де може відбуватися насильство, вражають своєю різноманітністю. Це може бути сім'я (вдома), вулиця, будинок, транспорт, навчальний заклад, місце роботи тощо.

Зверни увагу! Від насильства потерпають як жінки, так і чоловіки, часто потерпілими від насильства стають діти та підлітки. Не оминає ця проблема і старих та немічних.

Якщо говорити про насильство в сім'ї, то в Законі України «Про попередження насильства в сім'ї», виділяються чотири основних види насильства.

Фізичне насильство в сім'ї — умисне завдання одним членом сім'ї іншому члену сім'ї побоїв, тілесних ушкоджень, що може призвести або призвело до смерті постраждалого, порушення фізичного чи психічного здоров'я, заподіяння шкоди його честі й гідності.

Сексуальне насильство в сім'ї — протиправне посягання одного члена сім'ї на статеву недоторканість іншого члена сім'ї, а також дії сексуального характеру стосовно неповнолітнього члена сім'ї.

Психологічне насильство в сім'ї — насильство, пов'язане з дією одного члена сім'ї на психіку іншого члена сім'ї шляхом словесних образ або погроз, переслідування, залякування, якими навмисно спричиняється емоційна невпевненість, нездатність захистити себе, та може завдаватися або завдається шкода психічному здоров'ю.

Економічне насильство в сім'ї — умисне позбавлення одним членом сім'ї іншого члена сім'ї житла, їжі, одягу та іншого майна чи коштів, на які постраждалий має передбачене законом право, що може призвести до його смерті, викликати порушення фізичного чи психічного здоров'я.

Завдання.

1. Продумай, у чому і як саме проявляється насильство, та заповни наведену нижче таблицю назвами проявів, в залежності від виду насильства.

Фізичне насильство	Психологічне насильство	Сексуальне насильство	Економічне насильство

2. Викресли твердження, правила безпеки, які є невірними, і залиш правильні, до яких потрібно прислухатись. Проаналізуй правильні твердження та

Відзнач 5 основних, які ти вважаєш найголовнішими і яких дотримуватись повинна кожна людина.

У пізній час не ходіть одні по вулиці.

Сідайте до незнайомих людей в машину.

Позбавтеся непорозуміння: будьте впевнені, що ваш знайомий, друг знає межі дозволеного.

Знайте елементарні прийоми самооборони.

Якщо Вам здалося, що Вам загрожує небезпека, не вживайте ніяких заходів, ви можете виглядати дивною людиною.

Майте при собі один з засобів безпеки: газовий балончик, дезодорант, пилочку і т. ін. Продумайте їх використання в разі здійснення акту насильства.

Продумайте свої дії в тому випадку, якщо Вам здається, що акт насильства можливий.

Запам'ятайте: «Насильство Вам ні за яких обставин не загрожує!»

Якщо щось не так, тікайте.

На вас напали, кричіть, біжіть, привертайте до себе увагу. Дзвоніть в поліцію.

Вилучіть вживання наркотиків та зловживання алкоголем, вони можуть вплинути на ваше сприйняття дійсності.

Впускайте в будинок незнайомців, удома Вам нічого не загрожує.

Не пускайте в будинок незнайомців, особливо, якщо ви почуваете себе неспокійно.

Не сідайте з незнайомцями до ліфта.

Не пускайте в будинок чужих без дозволу дорослих.

У компанії ведіть себе так, як Вам хочеться, вживайте достатньо алкоголю, тоді Вас приймуть за свого і Вам нічого не буде загрозувати.

Ніколи, ні в якому разі не розповідайте про факти насильства, тим більше не звертайтеся до будь-яких правоохоронних органів.

Продумайте свої дії в тому випадку, якщо акт насильства вже відбувся і може повторитися знову.

Розповідайте про насильство тим, кому Ви довіряєте (друзям, родичам).

Знайдіть таке місце, куди Ви змогли б піти у випадку небезпеки.

Підготуйте документи (паспорт, свідоцтво про народження і т. ін.), гроші та інші необхідні речі та покладіть їх в одне місце, так, щоб у будь-який момент Ви змогли б їх легко взяти і втекти з ними.

Якщо ситуація критична, то залишайте будинок негайно, навіть якщо Вам не вдалося взяти необхідні речі.

Сідайте до незнайомців в ліфт, у цьому немає ніякої загрози для Вас.

Попрактикуйтесь у тому, як можна швидко й безпечно вийти з будинку. Визначте, які двері, вікна, ліфти або сходи підходять для цього щонайкраще.

Заздалегідь довідайтеся телефони місцевих служб, які зможуть надати Вам не обхідної підтримки (кризовий центр для жінок, телефон довіри, телефон дільничного офіцера, поліції та ін.).

Пам'ятай! Якщо насильство відбулося, провини потерпілої людини тут нема.

3. Заповни таблицю «Я захищу свої права». У першу колонку заносяться установи, служби, що можуть допомогти у випадках насильства, вона заповнюється на уроці разом з учителем, а наступні дві — самостійно вдома. У 2-у запиши, чим саме можна з установ може допомогти, а в 3-у — контактні телефони та адреси.

Назва установи	Чим може допомогти	Контактні дані (тел., адреса)
Шкільний психолог		
Поліція		
Служба у справах дітей		
Національна дитяча «гаряча лінія»	Психологічна та інформаційна консультація	0 800 500 225

4. Вибери 3 стереотипи про насильство з тексту та згадай ще 2. Спробуй їх спростувати.

Список рекомендованих ресурсів:

1. Джилліген Д. Запобігання насильству / переклад з англійської, Ц.В. Штенгелов. – К.: Сфера, 2004.

2. Знай та захищай свої права: робочий зошит / За заг. ред. К.Б. Левченко – К., 2008. – 75 с. http://la-strada.org.ua/ucsp_mod_library_view_174.html

3. Ефективне запобігання та реагування на випадки насильства в сім'ї: методичний посібник для тренерів з проведення тренінгів для дільничних інспекторів міліції / Авт. Кочемировська О., Стрейстяну Д.Й., Христова Г. / За заг. ред. Павлиш С., Христової Г. – Запоріжжя: Друкарський світ, 2010. – 364 с.

4. Запобігання насильству в сім'ї у діяльності фахівців соціальної сфери: навч.-метод. посіб. / Авт. кол.: Бондаровська В.М., Бордіян Я.І., Булах Л.В., Журавель Т.В. та ін. / За заг. ред. Бондаровська В.М., Журавель Т.В., Пилипас Ю.В. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Калита». – 2014. – 282 с.

5. Механізми взаємодії органів державної влади та неурядових організацій у протидії жорсткому поведженню з дітьми: навч.-метод. посіб. / За ред. К.Б. Левченко, І.М. Трубавіної. – К.: Юрисконсульт, 2005. – 452 с.

6. Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція : Програма виховної роботи з учнями з питань протидії торгівлі людьми ; наук. кер. та ред. І.Д. Зверевої та Ж.В. Петрочко. – К. : ФО-П Буря О.Д., 2014. Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/59/196/korinf19/1432801608/>

7. Розбудова миру. Профілактика і вирішення конфлікту з використанням медіації: соціально-педагогічний аспект. – [Навч.-метод. посібник] / – К.: ФОП Стеценко В.В. – 2016. – 192 с.

8. Соціально-педагогічна та психологічна допомога сім'ям з дітьми в період військового конфлікту: навч.-метод. посіб. – К.: Агентство “Україна”. – 2015. http://la-strada.org.ua/ucp_mod_library_showcategory_95.html

9. Соціально-педагогічні основи захисту прав людини, протидії торгівлі людьми та експлуатації дітей: навч.-метод. посіб. / За заг. ред. К.Б. Левченко, Л.Г. Ковальчук. – 2-ге вид., доповн. і переробл. – К.: 2016.

10. Відеододаток «Запобігання торгівлі людьми». Режим доступу: <https://www.youtube.com/channel/UC6wbQ9UyDJXSJobRzkZsc0g>

11. Інтернет-сайти:

www.la-strada.org.ua ГО «Ла Страда-Україна»;

www.unicef.org ЮНІСЕФ

Тема 4. Попередження торгівлі дітьми

Кравченко Н.А.

Щороку усе більше дітей по всьому світу вивозять в інші країни або регіони з метою використання у важкій нелегальній праці, для роботи у сфері секс-послуг, створення дитячої порнографії або з метою всиновлення та жебрацтва.

Щороку 1,2 млн. дітей потерпають від торгівлі людьми, що дорівнює кількості дітей у віці до 5 років в Австралії. 2 млн. дітей щорічно потерпають від комерційної сексуальної експлуатації, тобто стільки, скільки живе в Бельгії. Ця практика, подібна до рабства, все ще має місце на всіх континентах.

Права дітей порушуються, діти перетворюються у товар, який можна продати, купити, перемістити, перепродати. Дітей змушують жебракувати, їх використовують для роботи у домашньому господарстві, на плантаціях, будівельних майданчиках, шахтах, на виробництві або у сфері розваг. У деяких регіонах світу дітей продають для участі у військових конфліктах.

Збільшення числа проданих дітей, як правило, пов'язане з бідністю, епідемією СНІДу, економічними кризами, політичними репресіями та всезростаючим попитом з боку насильників над дітьми. Корупція та відсутність або невідповідність законів, недотримання існуючих законів — усе це є також факторами, які прямо чи опосередковано призводять до експлуатації дітей. Кожен рік тисячі дітей перепродуються з Непалу в Індію. Мережа торговців виявлена в Африці та Східній Європі. Діти з України, Росії, Молдови знайдені в Угорщині, Польщі, балтійських країнах та великих містах Західної Європи. Діти з Румунії та Молдови були запрошені як танцювальні колективи в Камбоджу для виступів, а там були примушені до проституції.

Країни, що залучені до процесу продажу дітей за кордон, можна розподілити на три типи: країна-постачальник (звідки походить потерпілий чи потерпіла від торгівлі), країна призначення (там, де отримують продану дитину) та транзитні країни (через які транспортується дитина). Деякі країни підпадають під усі три категорії.

Діти можуть продаватися за межі країни, а можуть переміщуватись у її межах. Якщо таке трапляється, то це, як правило, переміщення із сільської місцевості до промислових міст або міст туристичного спрямування чи місць поблизу великих будівництв, зупинок вантажівок, портів та військових баз. Багато дітей, які потерпіли від зовнішньої торгівлі, одночасно потерпіли і від внутрішньої. В Україні найчастіше діти потерпають від внутрішньої торгівлі людьми.

Половина дітей, потерпілих від зовнішньої торгівлі людьми, найчастіше виїжджали до сусідніх країн (Росія, Молдова). Країни, куди пропонували виїжджати дітям, й ті країни, в яких вони невдовзі опинилися, часто виявлялися зовсім іншими. Після прибуття дітям повідомляли, що вони мають відшкодувати та відпрацювати вартість проїзду, харчування, одягу та житла, таким чином втягуючи їх у боргову кабалу. Коли діти опираються, їх закривають у квартирах, примушують побиттями, голодом і наркотиками до роботи, до надання сексуальних послуг, жебракування тощо. Спроби втечі закінчуються побиттями, травмами і навіть смертю; були випадки, коли, не витримуючи знущань, діти намагалися покінчити життя самогубством.

Основні способи втягнення дітей в торгівлю людьми:

- пропонування привабливих умов;
- використання примусу чи погроз;
- доведення до несвідомого стану в результаті вживання спиртних напоїв, наркотиків, токсинів.

Зверни увагу! Вербувальники заманюють дітей не тільки з бідних, але і з цілком благополучних родин.

Згідно з результатами опитування, що проводилося в рамках дослідження Міжнародної організації праці, перший контакт з вербувальником в ситуації зовнішньої торгівлі дітьми відбувається за місцем проживання дитини приблизно за чотири місяці до відправлення. Діти вирішують відправитися за кордон з метою покращити своє матеріальне становище та становище своїх батьків, набути впевненості та незалежності, побачити світ тощо. Члени родини не відмовляють дітей, оскільки очікують грошових переказів. Відомі випадки, коли близькі родичі, а часто і батьки, друзі чи знайомі виступають посередниками або вербувальниками, особливо це стосується ситуацій внутрішньої торгівлі дітьми.

Купівля-продаж дітей здійснюється для усиновлення (удочеріння) в комерційних цілях (оформлене відповідним юридичним актом входження неповнолітньої особи до сім'ї на формальних правах сина (дочки) без наміру

реального встановлення сімейних відносин виключно для подальшого використання потерпілої особи з будь-якою корисливою метою).

Торгівля дітьми здійснюється також і для трансплантації органів, використання для жебрацтва або примус до жебрацтва. Майже кожна дитина-жебрак, яку ми можемо бачити у транспорті, в пішохідних переходах, біля станцій метро, має свого «хазяїна», котрому вона має принести певну суму грошей за день. Ті копійки, які ми даємо жебракам, утримують їх і надалі на вулиці. Жінки-жебрачки з дітьми на руках, що постійно сплять, завдають непоправної шкоди їхньому здоров'ю, адже для їх заспокоєння використовуються наркотичні речовини або снодійне). Іншою формою використання дітей є втягнення в збройні конфлікти. За даними Дитячого Фонду ООН (ЮНІСЕФ) з 1990 р. в результаті військових конфліктів загинуло 3,6 млн. осіб, близько 45% від загальної кількості — діти. Перелік функцій дівчат та хлопців досить великий: активна участь у бойових конфліктах, робота в розвідзагонах, збір розвідінформації, перенесення вантажів, надання медичної допомоги, рабська праця, надання сексуальних послуг. На щастя, для України ця практика не є поширеною.

Торгівля дітьми карається позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років (ст. 149, Кримінальний кодекс України).

Торгівля дітьми найгостріша проблема сьогодення. Глобальний світовий ринок втягує мільйони дітей, отримуючи багатомільйонні доларові прибутки та створюючи ситуації цілковитого порушення прав дітей на щасливе дитинство, на достойне, продуктивне та корисне життя.

Завдання.

1. *Наведи приклади різних форм торгівлі дітьми.*
2. *Назви основні, на твою думку, причини залучення дітей до торгівлі ними.*
3. *Наведи три аргументи «за» і три аргументи «проти» усиновлення (удочеріння) дітей іноземними громадянами. Аргументи помісти у таблицю. Обговори отримані результати у класі.*

ТАК	НІ

4. *З наведеного нижче переліку вибери документи, необхідні дитині для поїздки за кордон.*

Паспорт громадянина України.

Свідоцтво про народження.

Страховий поліс.

Нотаріально завірена довіреність батьків дитини на виїзд її за кордон.

Довідка про стан здоров'я.

Виписка з табелю успішності.

Дитячий проїзний документ.

Довідка про участь у гуртках.

5. Поміркуй, які 3 пункти ти додав би до Національної програми протидії торгівлі дітьми? Запиши їх.

Важливі терміни

ТОРГІВЛЯ ДІТЬМИ — здійснювані з метою експлуатації вербування, перевезення, передача, переховування або одержання дитини шляхом погрози силою чи її застосування або інших форм зловживання владою чи уразливістю становища, або шляхом підкупу у вигляді платежів чи вигід, для одержання згоди особи, що контролює дитину.

Список рекомендованих ресурсів:

1. Знай та захищай свої права: робочий зошит / За заг. ред. К.Б. Левченко – К., 2008. – 75 с. http://la-strada.org.ua/ucp_mod_library_view_174.html

2. Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція : Програма виховної роботи з учнями з питань протидії торгівлі людьми ; наук. кер. та ред. І.Д. Звереві та Ж.В. Петрочко. – К. : ФО-П Буря О.Д., 2014. Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/59/196/korinf19/1432801608/>

3. Соціально-педагогічні основи захисту прав людини, протидії торгівлі людьми та експлуатації дітей: навч.-метод. посіб. / За заг. ред. К.Б. Левченко, Л.Г. Ковальчук. – 2-ге вид., доповн. і переробл. – К.: 2016.

4. Відеододаток «Запобігання торгівлі людьми». Режим доступу: <https://www.youtube.com/channel/UC6wbQ9UyDJXSJobRzkZsc0g>

5. Інтернет-сайти:

www.la-strada.org.ua ГО «Ла Страда-Україна»;

www.unicef.org ЮНІСЕФ;

www.iom.org.ua Міжнародна організація з міграції.

Тема 5. Захист дитини від експлуатації праці

Туташинський В.І., Дорошок Т.О.

Скоріш за все, ти поки що не працюєш, однак, сподіваєшся у майбутньому знайти цікаву та добре оплачувану роботу. Хтось із твоїх друзів, напевно, працював на канікулах, а хтось шукає роботу сьогодні.

У житті кожної людини вибір роду трудової діяльності та місця роботи — серйозний та відповідальний крок. Від цього вибору й працевлаштування залежатиме багато — добробут людини та її сім'ї, можливості реалізації її інтересів, перспективи творчого зростання, нові дружні й ділові контакти.

Інформація з цієї теми допоможе тобі дізнатися про міжнародне та національне законодавство стосовно праці дітей, на що звернути увагу під час пошуку роботи, як влаштуватися або звільнитися з роботи, які права в трудових відносинах ти маєш.

Право на працю є одним з основних прав людини, що утвердилися у ХХ столітті. Це право проголошене у Загальній декларації прав людини (ст.23) та розширено викладене у Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права, де зазначено, що «держави визнають право на працю, яке вміщує у собі право кожної людини заробляти собі на життя працею, яку вона вільно обирає або на яку вільно погоджується». Це означає, що кожна людина має право на працю, право вільно обирати ту чи іншу роботу та одержувати за неї винагороду (заробітну плату), що дає їй можливість гідно існувати самій та утримувати сім'ю. Європейська конвенція про захист прав та основних свобод забороняє застосування примусової праці.

Міжнародна організація праці (МОП) дуже багато уваги приділяє захисту прав дитини в галузі праці. У рамках і під егідою цієї впливової міжнародної організації ухвалено конвенції та рекомендації, спрямовані на обмеження використання дитячої праці, на забезпечення охорони дитячої праці, встановлення вікових обмежень у залученні дітей до праці, а також заборону експлуатації дитячої праці. Ці документи є міжнародними стандартами в галузі прав людини, світовими зразками для виконання кожною державою.

Конституція України проголошує такі гарантії права на працю:

- вільний вибір праці;
- заборона примусової праці (не вважається примусовою працею військова або альтернативна (невійськова) служба, а також робота, виконувана за вироком або рішенням суду);
- рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності; реалізація програми професійно-технічного навчання, підготовки та перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб; заробітна плата не нижча, ніж визначено законом; своєчасне одержання винагороди за працю;
- заборона використання праці жінок і неповнолітніх на небезпечних для їхнього здоров'я роботах;
- захист від незаконного звільнення;
- можливість участі у страйку для захисту своїх економічних та соціальних прав;
- можливість участі у професійних спілках з метою захисту своїх трудових інтересів;
- заборона дискримінації у питаннях оплати за працю.

Поняття дитячої праці для нас є цілком позитивним, оскільки під ним ми розуміємо можливість працювати до досягнення повноліття, можливість допомагати своїм рідним чи близьким вдома чи на присадибній ділянці, можливість заробити невеликі гроші на кишенькові витрати.

Зовсім інше ставлення до експлуатації праці дітей, оскільки вона завдає шкоди здоров'ю та розвитку дитини. Нерідко можна бачити, коли діти минають машини, працюють на базарах або жебрачать, замість того, щоб навчатись у школі.

Вербують дітей, потерпілих від експлуатації праці, найчастіше пропонуючи їм такі види робіт, як торгівля на вулиці, домашня робота, робота в сільському господарстві, надання секс-послуг, танці, робота офіціантами, продавцями, прибиральниками. Проте на місці призначення дітям рідко доводиться працювати за домовленістю, натомість їх примушують жебракувати, танцювати чи надавати секс-послуги.

Дітям часто доводиться працювати по 12 годин щодня, часто вночі. Вони ізольовані від контактів з сім'ями та знайомими. Як правило, діти не отримують винагороди за свою працю, а якщо це трапляється, то оплата здійснюється тютюном, наркотиками чи алкогольними напоями з метою викликати у них залежність.

Важливим кроком у напрямку протидії експлуатації праці дітей стала ратифікація Українською державою у жовтні 2000 року Конвенції Міжнародної організації праці (МОП) 182 «Про заборону та негайні дії щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці». Стаття 3 цієї Конвенції під поняттям «найгірші форми дитячої праці» вбачає:

а) усі форми рабства або практику, подібну до рабства, як, наприклад, продаж дітей та торгівля ними, боргова кабала та кріпосна залежність, а також примусова чи обов'язкова праця, у тому числі примусове чи обов'язкове вербування дітей для використання їх у збройних конфліктах;

б) використання, вербування або пропонування дитини для заняття проституцією, виробництва порнографічної продукції чи для порнографічних вистав;

в) використання, вербування або пропонування дитини для незаконної діяльності, зокрема, для виробництва та продажу наркотиків;

г) роботу, яка за характером чи умовами, в яких вона виконується, може завдати шкоди здоров'ю, безпеці чи моральності дітей.

СКОРИСТАЙСЯ ПОРАДАМИ!

Навіть якщо ти домовляєшся з працедавцем усно, чітко з'ясуй:

- термін робочого часу на день (тиждень); розмір і вид заробітної платні (погодинна або залежно від обсягу виконаної праці); як і коли вона буде нараховуватись і виплачуватись;
- якщо від тебе не вимагають дозволу батьків на працевлаштування (а тобі ще не виповнилося 16 років), ця праця є позаконною, і твої права не захищатимуться;
- нагадай роботодавцеві про законні пільги щодо характеру, тривалості, оплати праці, які мають неповнолітні (докладніше див. Тему 6);
- якщо тобі обіцяно високу платню за тяжку, нічну працю, то це, скоріш за все, нелегальна праця, і буде складно домогтись від роботодавця її реальної оплати.

Сьогодні чимало громадян України виїжджає працювати за кордон. Необхідно пам'ятати, що лише робоча віза дає право на працевлаштування на території іноземної держави.

КОРИСНА ІНФОРМАЦІЯ!

Якщо Ви збираєтесь працювати за кордоном...

- Перевірте, чи має фірма ліцензію на посередництво в працевлаштуванні за кордоном та копію дозволу на працевлаштування громадян України або копію ліцензії на здійснення посередницької діяльності у працевлаштуванні громадян України. Перевірити достовірність ліцензії можна, звернувшись на Національну «гарячу лінію» — 0 800 500 335.

Перебуваючи на фірмі, Ви маєте право ознайомитися з такими документами, як:

- копія свідоцтва про державну реєстрацію; оригінал ліцензії; інформація про повне найменування посередника (його адреса, номери телефонів і прізвища, імена та по батькові керівників чи власників); номери телефонів місцевого органу державної служби зайнятості України, представництва Державного комітету з питань регуляторної політики і підприємництва; нормативно правові акти, яких повинен дотримуватися посередник при наданні посередницьких послуг з працевлаштування українських громадян за кордоном; витяги з Закону «Про захист прав споживачів» в частині надання послуг; книга відгуків і пропозицій.
- Фірма-посередник має надати проект трудового договору (контракту) з іноземним роботодавцем, завірений роботодавцем.
- Згідно із законодавством України, фірма, яка пропонує посередництво в працевлаштуванні за кордоном, не має права брати передоплату в будь-якій формі за надання послуг до укладання трудового договору (контракту) з іноземним роботодавцем.
- Підписання трудового договору (контракту) є обов'язковою умовою легального працевлаштування. Він складається у двох примірниках: один віддається клієнту, а другий залишається в посередника.
- Погоджуйтесь на сприяння у працевлаштуванні лише за умови оформлення спеціальної робочої візи — службова, туристична та гостьова візи не дають права на легальну роботу за кордоном.
- Пам'ятайте, наявність копії закордонного паспорта чи копії довідки про присвоєння ідентифікаційного номера значно полегшить процедуру відновлення документів у разі необхідності.
- Зателефонуйте до посольства тієї країни, в яку плануєте їхати працювати, та уточніть, чи відкриваються на даний момент робочі візи для громадян України за даною спеціальністю, а також, які документи треба надати для відкриття робочої візи, і скільки вона коштуватиме.

Завдання.

1. Дай відповіді на питання.

1). Які найголовніші гарантії права на працю зазначені в Конституції України?

2). Якби ти міг прийняти закон про заборону праці дітей, якими були б його основні положення? Запиши їх.

3). Що містить термін «найгірші форми дитячої праці»? Наведи приклади.

4). Яким чином, на твою думку, можна запобігти поширенню найгірших форм дитячої праці?

2. Напиши ознаки трудового виховання та експлуатації праці. Порівняй свої результати з результатами друга/подруги.

Трудове виховання	Експлуатація праці
-------------------	--------------------

3. Напиши, як ти розумієш поняття «дитяча праця». Намалюй це поняття. Порівняй свої результати з результатами своїх однокласників/однокласниць.

4. Зроби собі пам'ятку про правила безпеки при працевлаштуванні за кордоном. Розкажи про них удома своїм рідним та близьким.

Важливі терміни

ЕКСПЛУАТАЦІЯ ДИТЯЧОЇ ПРАЦІ — використання найманої праці неповнолітніх осіб без дотримання вимог чинного законодавства стосовно нормування її оплати та забезпечення нормативних вимог її безпеки для здоров'я, надання соціальних та інших гарантій.

Список рекомендованих ресурсів:

1. Боротьба проти використання праці дітей : пер. з англ. / Заг. ред. укр. вид. О.П. Петрашук. – К.: Унів. вид-во «Пульсари», 2002. – 148 с.

2. Знай та захищай свої права: робочий зошит / За заг. ред. К.Б. Левченко – К., 2008. – 75 с. http://la-strada.org.ua/ucsp_mod_library_view_174.html

3. Зупиніть дитячу працю: навч. посіб. укр. – К.: Міленіум, 2006. – 16 модулів.

4. Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція : Програма виховної роботи з учнями з питань протидії торгівлі людьми ; наук. кер. та ред. І.Д. Зверевої та Ж.В. Петрочко. – К. : ФО-П Буря О.Д., 2014. Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/59/196/korinf19/1432801608/>

5. Праця дітей: проблеми та дії у відповідь: матеріали для семінарів тренінгів: пер. з англ. / Заг. ред. укр. вид. О.П. Петрашук. – К.: Міленіум, 2002. – 148 с.

6. Проблеми освіти: наук.-метод. зб., спец. вип. – К., 2006. – 264 с.

7. Теоретико-методичні основи протидії дитячій праці в Україні: навч.-метод. посіб. / Заг. ред. К.Б. Левченко, І.М. Трубавіної. – К.: Юрисконсульт. – 2006-2007. – 334 с.

8. Соціально-психологічна реабілітація дітей, вилучених із ситуацій торгівлі дітьми та інших найгірших форм дитячої праці. – К.: ОБСЄ, 2007.

9. Соціально-педагогічні основи протидії торгівлі людьми та експлуатації дітей: навч.-метод. посіб. / К.Б. Левченко, Л.Г. Ковальчук, О.А. Удалової / [та ін.]; [“Агентство “Україна””]. – К., 2011. – 292 с. – Бібліограф : с. 222-246. http://la-strada.org.ua/ucp_mod_library_view_234.html

10. Соціально-педагогічні основи захисту прав людини, протидії торгівлі людьми та експлуатації дітей: навч.-метод. посіб. / За заг. ред. К.Б. Левченко, Л.Г. Ковальчук. – 2-ге вид., доповн. і переробл. – К.: 2016.

11. Відеододаток «Запобігання торгівлі людьми». Режим доступу: <https://www.youtube.com/channel/UC6wbQ9UyDJXSJobRzkZsc0g>

12. Інтернет-сайти:

www.la-strada.org.ua ГО «Ла Страда-Україна»;

www.unicef.org ЮНІСЕФ;

www.iom.org.ua Міжнародна організація з міграції.

Тема 6. Працевлаштування неповнолітніх в Україні: особливості законодавства

Удалова О.А., Євсюкова М.В.

Право на працю є одним з основних прав людини. Це право проголошено та закріплено не тільки на міжнародному рівні, але й у законодавствах більшості країн світу, серед яких є й Україна. Якщо ти зацікавлений працювати, але тобі ще не виповнилося 18 років, і ти не отримав базову освіту, тоді наступна інформація саме для тебе.

ВАЖЛИВО ЗНАТИ!

- Основні принципи трудових відносин закріплені в Конституції України, на якій ґрунтуються правові акти трудового права — галузі права, що регулює різноманітні відносини у сфері трудової діяльності людини.
- Основним законодавчим актом, що регулює трудові правовідносини в Україні, є Кодекс законів про працю України (КЗпП).
- Працювати неповнолітні громадяни України можуть починати, якщо вони досягли 16-річного віку. За письмовою згодою одного з батьків або особи, що його замінює, на роботу можуть прийматися особи з 15 років, а у вільний від навчання час — з 14 років.
- Працевлаштування починається з написання заяви на ім'я керівника підприємства, установи чи організації або іншої особи, яка має право приймати на роботу. У разі працевлаштування вперше до заяви необхідно додати довідку з місця проживання. Закон забороняє ви-

магати від осіб, які влаштовуються на роботу, відомості та документи, які не передбачені законодавством.

СКОРИСТАЙСЯ ПОРАДАМИ!

- У заяві про прийом на роботу обов'язково зазнач:
  - своє прізвище, ім'я, по батькові; свою домашню адресу;
  - місце роботи і посаду, на яку ти претендуєш; бажаний термін своєї роботи.
- Крім того, потрібно обумовити з роботодавцем час початку роботи, умови праці, заробітну платню, а також пільги, якими ви зможете користуватися. Коли з усіх цих питань між працівником і роботодавцем досягнуто згоди, трудовий договір вважається укладеним. Укладення трудового договору оформлюється наказом (розпорядженням) про зарахування працівника на роботу, з яким працівник ознайомлюється під підпис.
- При працевлаштуванні вперше, не пізніше п'яти днів після початку роботи, працівникові має бути заведена трудова книжка, в якій робиться запис про дати початку роботи, займану посаду, підстави та дати звільнення. До неї заносяться нагороди і заохочення працівника. За трудовою книжкою обчислюють стаж під час призначення пенсій.
- Усі особи молодше вісімнадцяти років приймаються на роботу лише після попереднього медичного огляду і в подальшому, до досягнення 21 року, щороку підлягають обов'язковому медичному оглядові.

Пільги для неповнолітніх (ст. 187 Кодексу законів про працю України).

- Менша тривалість робочого часу. 24 години на тиждень для неповнолітніх 14-16 років, 36 годин для неповнолітніх 16-18 років. Звичайна тривалість робочого часу — 40 годин на тиждень.
- Заробітна платня при скороченій тривалості робочого часу виплачується в такому ж розмірі, як працівникам відповідних категорій при повній тривалості.
- Громадянам України віком від 15 до 28 років після закінчення або припинення навчання у загальноосвітніх, професійних, навчально-виховних і вищих навчальних закладах, завершення професійної підготовки і перепідготовки, а також після звільнення зі строкової військової або альтернативної (невійськової) служби надається перше робоче місце на строк не менше двох років.
- Законом України «Про відпустки» встановлено, що працівникам молодше вісімнадцяти років щорічна відпустка надається тривалістю 31 календарний день у зручний для них час за їхньою письмовою заявою.
- Звільнення працівників молодше 18 років з ініціативи власника або уповноваженого ним органу допускаються, крім додержання загального порядку звільнення, тільки за згодою районної (міської) служби у справах неповнолітніх.

Зверни увагу! Забороняється:

- застосування праці осіб молодше вісімнадцяти років на важких роботах; застосування праці дітей на роботах з шкідливими або небезпечними умовами праці; застосування праці неповнолітніх на підземних роботах;
- підіймання і переміщення речей, маса яких перевищує граничні норми (сумарна робота неповнолітнього з вантажами не повинна перевищувати третини робочого дня або робочої зміни);
- застосування праці дітей у нічних змінах, надурочних роботах і роботах у вихідні та святкові дні.

При поєднанні роботи із навчанням неповнолітнім працівникам передбачено особливі умови праці та відпочинку.

- Для працівників, які навчаються без відриву від виробництва в середніх навчальних закладах і ПТНЗ, встановлюється скорочений робочий тиждень або скорочена тривалість щоденної роботи зі збереженням заробітної платні у встановленому порядку.
- Працівникам, які здобувають загальну середню освіту, надається додаткова оплачувана відпустка на період складання: випускних іспитів в основній школі — тривалістю 10 календарних днів; випускних іспитів у старшій школі — тривалістю 23 календарних днів; перевідних іспитів в основній та старшій школах — від 4 до 6 календарних днів. Працівникам, які складають іспити екстерном за основну або старшу школу, надається додаткова оплачувана відпустка тривалістю відповідно 21 та 28 календарних днів.
- Працівникам, які успішно навчаються в навчальних закладах без відриву від виробництва та бажають приєднати відпустку до часу проведення настановних занять, виконання лабораторних робіт, складання заліків та іспитів, часу підготовки і захисту дипломного проекту та інших робіт, щорічні відпустки повної тривалості за перший рік роботи надаються до настання шестимісячного терміну безперервної роботи на даному підприємстві.
- Працівникам, які успішно навчаються на вечірніх відділеннях ПТНЗ, надається додаткова оплачувана відпустка для підготовки та складання іспитів загальною тривалістю 35 календарних днів протягом навчального року.
- Працівникам, допущеним до вступних іспитів у вищі навчальні заклади, надається відпустка без збереження заробітної платні тривалістю 15 календарних днів.
- Працівникам, які навчаються без відриву від виробництва на підготовчих відділеннях при вищих навчальних закладах, у період навчального року надається, за їх бажанням, один вільний від роботи день на тиждень без збереження заробітної платні. Для складання випускних іспитів їм надається додаткова відпустка на умовах, передбачених частиною першою цієї статті.

- Для професійної підготовки і підвищення кваліфікації працівників, особливо молоді, власник або уповноважений ним орган організує індивідуальне, бригадне, курсове та інше виробниче навчання за рахунок підприємства, організації, установи.
- Теоретичні заняття і виробниче навчання при підготовці нових робітників безпосередньо на виробництві проводяться в межах робочого часу.

СКОРИСТАЙСЯ ПОРАДАМИ:

- не довіряй оголошенням про працевлаштування, що обіцяють «золоті гори»; не погоджуйся на неоплачуваний випробувальний термін; не давай завдатку за очікуване місце роботи; тримай оригінали документів при собі;
- читай (уважно!) договори чи контракти, які підписуєш; не соромся ставити питання, що тебе дуже хвилюють; оформлюйся на роботу документально.

Завдання.

1. Продовж речення.

1. При працевлаштуванні вперше працівникові має бути заведена трудова книжка не пізніше...
2. Трудовий договір дозволяється укладати з особами, які досягли...
3. Для працівників, які навчаються без відриву від виробництва в середніх і професійно-технічних навчальних закладах, встановлюється...
4. Щорічні відпустки працівникам віком до вісімнадцяти років надаються у...
5. Звільнення працівників молодше 18 років з ініціативи власника або уповноваженого ним органу допускаються...

2. Розв'яжи задачі.

1. Світлані Л. 13 років. Їй пропонують роботу у вільний від навчання час. Чи порушить роботодавець законодавство України, прийнявши Світлану Л. на роботу? Обґрунтуй.
2. Антону Н. 14 років. Йому запропонували високу платню за тяжку роботу у нічний час. При цьому роботодавець відмовляється укласти з Антоном трудовий договір. Чи правомірні пропозиції роботодавця? Обґрунтуй.
3. Іван П. здобуває загальну середню освіту в середній загальноосвітній вечірній школі і працює кур'єром на фірмі «Політек». Через місяць у Івана П. випускні іспити у старшій школі. Він звертається до директора фірми «Політек» з проханням надати йому додаткову оплачувану відпустку тривалістю 30 днів. Чи правильні дії Івана П.? Обґрунтуй.

3. Дай відповідь на питання.

1. З якого віку неповнолітні мають право працевлаштовуватись згідно з українським законодавством?
2. Яку роботу заборонено виконувати неповнолітнім?
3. Які основні пільги передбачено законодавством України для неповнолітніх при працевлаштуванні?

Важливі терміни

ТРУДОВИЙ ДОГОВІР — це угода між працівником і роботодавцем, за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, дотримуватись правил внутрішнього трудового розпорядку, а роботодавець зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати всі умови праці, передбачені законодавством України.

ТРУДОВА КНИЖКА — основний документ про трудову діяльність.

РОБОЧИЙ ЧАС — час, протягом якого працівник виконує свої трудові обов'язки. **ЗАРОБІТНА ПЛАТНЯ** — це винагорода, обчислена, як правило, у грошах, яку за трудовим договором власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу.

КЗпП — Кодекс законів про працю України.

Список рекомендованих ресурсів:

1. Знай та захищай свої права: робочий зошит / За заг. ред. К.Б. Левченко – К., 2008. – 75 с. http://la-strada.org.ua/ucp_mod_library_view_174.html
2. Зупинить дитячу працю: навч. посіб. укр. – К.: Міленіум, 2006. – 16 модулів.
3. Кодекс законів про працю від 10.12.1971 р.
4. Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція : Програма виховної роботи з учнями з питань протидії торгівлі людьми ; наук. кер. та ред. І.Д. Зверевої та Ж.В. Петрочко. – К. : ФО-П Буря О.Д., 2014. Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/59/196/korinf19/1432801608/>
5. Ремех Т.О., Ляхоцька Л.Л., Цушко І.І. Підліткам про працю (довідник для учнів) — К.: Акві К, 2003. — 32 с.
6. Теоретико-методичні основи протидії дитячій праці в Україні: навч.-метод. посіб. / Заг. ред. К.Б. Левченко, І.М. Трубавіної. – К.: Юрисконсульт. – 2006-2007. – 334 с.
7. Соціально-педагогічні основи протидії торгівлі людьми та експлуатації дітей: навч.-метод. посіб. / К.Б. Левченко, Л.Г. Ковальчук, О.А. Удалової / [та ін.]; [“Агентство “Україна””]. – К., 2011. – 292 с. – Бібліограф : с. 222-246. http://la-strada.org.ua/ucp_mod_library_view_234.html
8. Соціально-педагогічні основи захисту прав людини, протидії торгівлі людьми та експлуатації дітей: навч.-метод. посіб. / За заг. ред. К.Б. Левченко, Л.Г. Ковальчук. – 2-ге вид., доповн. і переробл. – К.: 2016.

9. Відеододаток «Запобігання торгівлі людьми». Режим доступу: <https://www.youtube.com/channel/UC6wbQ9UyDJXSJobRzkZsc0g>

10. Інтернет-сайти:

www.la-strada.org.ua ГО «Ла Страда-Україна»;

www.unicef.org ЮНІСЕФ;

www.dcz.gov.ua Державний центр зайнятості;

www.iom.org.ua Міжнародна організація з міграції.

Тема 7. Мережа Інтернет — правила безпечної поведінки

Губко М.В.

Наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. особливо важливого значення набуває інформація. Усе частіше потрібне володіння швидкими й точними даними про предмет діяльності. Причому їхня своєчасність стає надзвичайно важливою. У цей час найбільш зручним способом одержання й передачі різноманітної інформації є використання всесвітньої комп'ютерної мережі Інтернет.

З цієї теми ти можеш дізнатися про значення Інтернету в суспільстві, про те, що собою являє глобальна мережа, про послуги Інтернету. Водночас, отримаєш інформацію про безпеку роботи в Інтернеті. Знання, отримані під час вивчення теми, стануть у нагоді для безпечної роботи в мережі.

Інтернет — всесвітня інформаційна комп'ютерна мережа, що поєднує в єдине ціле безліч комп'ютерних мереж, що працюють за єдиними правилами. Інтернет не є комерційною організацією й нікому не належить. Користувачі Інтернету є практично у всіх країнах світу. Комп'ютери зв'язуються за допомогою ліній зв'язку. Для підключення лінії зв'язку до комп'ютерів використовуються спеціальні електронні пристрої (модеми), встановлюються програми для спільної роботи. Комп'ютерна мережа — це об'єднання комп'ютерів, ліній зв'язку між ними й програм, що забезпечують обмін інформацією.

До Інтернету мають доступ десятки мільйонів користувачів. Розростання й розвиток Інтернету триває, і на середину століття очікується значне збільшення ролі Інтернету у всіх інформаційних технологіях. Однією з переваг Інтернету є корисність. Обсяг інформації незрівнянно великий. Подання, зручність її сприйняття поки не можуть зрівнятися із книгами або телебаченням, але кількість і доступність інформації в мережі порівняно вища. Інтернет — джерело найбільш свіжої інформації. Проте з розширенням глобальної комп'ютерної мережі, кількості доступної інформації й послуг виникає проблема перевірки та достовірності.

Електронна пошта (e mail) — перший із сервісів Інтернету, найпоширеніший і найефективніший з них. Електронна пошта — типовий сервіс відкладеного читання (off line). Ви посилаєте повідомлення, як правило, у вигляді звичайного тексту, адресат одержує його на свій комп'ютер через якийсь,

можливо досить тривалий проміжок часу, і читає надіслане повідомлення тоді, коли йому буде зручно.

До інтерактивних сервісів, що служать спілкуванню людей через Інтернет, належать соціальні мережі. Користувачі, встановлюючи одну програму, можуть спілкуватися в реальному режимі (on line).

В Інтернеті є, звичайно ж, своя небезпека. Сьогодні немає засобів впізнання особи, з якою спілкуєшся, тому важко перевірити інформацію щодо співрозмовника. Відомо безліч випадків, коли нові знайомі видають себе за інших, приписуючи собі гарну зовнішність, м'які риси характеру, цікаві захоплення тощо. Подумайте, чи хотіли б спілкуватися з нещирою людиною?

Існують випадки потрапляння в рабство через мережу Інтернет. Дівчата та хлопці листуються з особами, які пропонують роботу за кордоном або одруження. Також відомі історії, коли за допомогою спілкування просять надіслати фотокартки, а потім, використовуючи монтаж, створюють фотокартки і розміщують на порносайтах.

З поширенням використання Інтернету з'явилося таке явище як «spam». Це коли на поштову адресу приходять листи з рекламними пропозиціями. Іноді за день їх може надійти від одного до 50. Уберегтися від цього дуже важко. Також Інтернет може використовуватися шахраями, які можуть вимагати гроші, наприклад, на організацію допомоги. Як правило, дається тільки рахунок для перерахування грошей, немає ні координат організації, ні інформації, якою діяльністю вони займаються, як довго існують тощо. Або надсилається інформація про вигреш грошей або якоїсь речі. Для того, щоб отримати приз, треба зателефонувати за номером телефону, який є платним. А потім приходиться великий рахунок за телефон.

Проблемним є питання безпеки даних. Комп'ютери, підключені до глобальної мережі, стають більш уразливими. І немає гарантії, що дані не використовують інші.

Тому варто пам'ятати правила, які допоможуть безпечно працювати в Інтернеті.

Пам'ятай, що ти говориш з людиною. Постав себе на місце людини, з якою говориш. Відстоюй свою точку зору, але не ображай своїх співрозмовників. Коли ти використовуєш телекомунікації, то маєш справу з екраном комп'ютера. Ти не можеш жестикулювати, змінювати тон і вираз обличчя тощо. Твій вираз обличчя не має ніякого значення. Слова, тільки слова — це все, що бачить твій співрозмовник. Коли спілкуєшся по Інтернету, можна дуже легко помилитися в тлумаченні слів свого співрозмовника. Коли ти зв'язуєшся з ким-небудь, пам'ятай, що твої слова фіксуються.

Дотримуйся етики спілкування.

Поважай час і можливості інших. Існує стереотип, що сьогодні у людей залишається усе менше часу, і створення нових пристроїв дозволяє заощадити час. Коли ти надсилаєш електронну пошту або спілкуєшся в Інтернеті, ти фактично претендуєш на чийсь час. І тоді ти відповідаєш за те, щоб адресат не витратив цей час марно.

Не давай ніякої особистої інформації (адресу, номер телефону, номер школи, місце роботи батьків, опис квартири тощо).

Не надсилай свої фото незнайомим особам.

Візьми за правило: «Отримавши інформацію, яка змусить почуватися некомфортно, я припиню розмову та повідомлю про це батьків або тих, кому я довіряю».

Мої правила безпечної поведінки в Інтернеті.

- Я не надаватиму ніякої особистої інформації (ім'я, вік, адресу, номер телефону, номер школи, місце роботи батьків) без згоди батьків.
- Якщо я отримаю інформацію, яка примусить мене почуватися некомфортно, я одразу розповім батькам або вчителю. Мої батьки знають усіх, з ким я спілкуюсь в Інтернеті.
- Я ніколи не погоджусь зустрітися з тим, з ким я познайомився в Інтернеті, без попередньої згоди батьків. Якщо я буду зустрічатися, то це буде людне місце, і я запрошу кого-небудь з батьків.
- Я ніколи не вишлю свої фото людині, з якою я познайомився через Інтернет, не порадившись з батьками.
- Я не буду відповідати на листи чи прохання, які викликають почуття дискомфорту або сорому.
- Ми встановимо з батьками правила роботи в Інтернеті: час моєї роботи в Інтернеті; області відвідування Інтернету.

Пам'ятай! Спілкування через Інтернет ніколи не замінить живого спілкування з друзями.

Завдання.

Завдання 1. Яку відповідь Ви дасте на такі листи. Обґрунтуйте вашу відповідь.

1. Привіт, мене звати Сашко. Мені 15 років. Я живу в Києві. Шукаю друзів по листуванню. Я люблю комп'ютерні ігри, читати книги, дивитися телевізор. Я мрію подорожувати. Хоч побувати в Лондоні ....

2. Привіт, мене звати С. Я хочу з тобою познайомитися. Мені 30 років. Я живу в Сполучених Штатах Америки. Я маю власну фірму. У мене свій двоповерховий будинок. Я збираюся відвідати Україну. Може, ми зустрінемося? Пришли мені свою фотокартку та адресу.

3. Всім!!!

Наша організація займається збиранням коштів для потерпілих від повені в Н. Ми купуємо їжу, теплі речі для тих, хто втратив домівки. Не будьте байдужими до чужого горя! Хто скільки може. Наш рахунок №123456789.

Вдячні діти Вас ніколи не забудуть.

Дякуємо.

Завдання 2. Вибери, будь ласка, один із двох варіантів відповідей (А або Б), котрий найкраще підходить для опису твоєї поведінки в Інтернеті, й познач його. У цій анкеті немає правильних або неправильних відповідей.

1.А. Коли мені сумно або самотньо, я, звичайно, виходжу в Інтернет.

1.Б. Я не почуваю необхідності вийти в Інтернет тоді, коли в мене поганий настрій.

2.А. Коли я проводжу в Інтернеті менше часу, ніж звичайно, я почуваю себе пригнічено.

2.Б. Мій емоційний стан не залежить від того, скільки часу я проводжу в Інтернеті.

3.А. Я відчуваю, що моє захоплення Інтернетом заважає моєму навчанню, роботі або відносинам з людьми поза Інтернетом.

3.Б. Використання Інтернету не заважає моїм відносинам з людьми, навчанню або роботі.

4.А. Багато моїх знайомих не знають, скільки часу я насправді проводжу в Інтернеті.

4.Б. Більшість моїх знайомих знає, скільки часу я проводжу в Інтернеті.

5.А. Я часто намагаюся зменшити кількість часу, що я проводжу в Інтернеті.

5.Б. Я не намагаюся зменшити кількість часу, що я проводжу в Інтернеті.

6.А. Коли я не в Інтернеті, я часто думаю про те, що там відбувається.

6.Б. Коли я не в Інтернеті, я рідко думаю про нього.

7.А. Я волію спілкуватися з людьми або шукати інформацію через Інтернет, а не в реальному житті.

7.Б. Я далеко не завжди вдаюся до допомоги Інтернету, коли мені потрібно знайти інформацію або поспілкуватися.

Ключі. Вибір варіанта «А» оцінюється в 1 бал, вибір варіанта «Б» — 0 балів.

Від 0 до 3 балів — не зловживаєш Інтернетом.

Від 3 до 5 балів — звичайний користувач, але інколи забагато часу проводиш в Інтернеті.

Від 6 і вище — ти занадто багато часу проводиш в Інтернеті. Озирнись навколо, на світі є стільки цікавого, поспілкуйся з друзями.

Завдання 3. Дай відповіді на питання.

Що таке Інтернет?

Коли і чому виник Інтернет?

Які були передумови виникнення Інтернету?

За допомогою чого з'єднуються комп'ютери? Що для цього потрібно?

Яка практична користь Інтернету?

Назви небезпеку використання Інтернету?

Чи відомі тобі випадки шахрайства в Інтернеті? Якщо так, то які?

Завдання 4. Прочитай уважно листа. Подумай, які дії допомогли уникнути небезпечної ситуації. Обгрунтуй.

У січні цього року я познайомилась в соціальній мережі з кіпріотом, який виступав ініціатором листування. Він був досить наполегливим у продовженні контактів. Написав, що він є 49-річним директором великого підприємства, на підтвердження чого вислав навіть адресу сайта підприємства. Майже зразу ж після нашого знайомства він почав говорити про те, що має намір приїхати до Києва, і попросив підібрати для нього найдорожчий готель та ресторани. Потім, нібито, з поїздкою в нього не вийшло, і він активно почав запрошувати мене на Кіпр. Пропонував покрити всі витрати, пов'язані з проїздом та проживанням. Від такої пропозиції я відмовилась, оскільки вона здалась мені підозрілою, але листуватися з ним продовжувала, оскільки він писав цікаві та приємні листи. Тоді він запропонував поїхати з ним на конференцію дилерів «Вольво» у Стамбул. Я зайшла на сайт компанії «Вольво» і не знайшла ніякої інформації щодо проведення конференції, тому від поїздки знову відмовилась. Через кілька днів я розмовляла зі своєю однокласницею, котра розповіла мені про кіпріота, з яким вона почала листуватися в Інтернеті. Виявилось, що це був той самий кіпріот, котрий писав і мені, оскільки писав він усе те ж саме, що й мені, — який він значний бізнесмен, яка в нього велика фірма, як він хоче, щоб вона приїхала до нього в гості. Він також надсилав ті ж самі компліменти та чарівні слова.

Завдання 5. Зобрази схематично правила безпечної поведінки в Інтернеті.

Важливі терміни

ІНТЕРНЕТ — всесвітня інформаційна комп'ютерна мережа.

Список рекомендованих ресурсів:

1. Безпечне користування сучасними інформаційно-комунікативними технологіями: метод. рек. / О.А. Удалова [та ін.]: заг. ред. К.Б. Левченко, О.А. Удалова, Л.Г. Ковальчук; упоряд.: С.В. Колесникова, Н.П. Бочкор. – К.: [Агентство «Україна»], 2010. – 72 с. http://la-strada.org.ua/ucp_mod_library_view_175.html

2. Знай та захищай свої права: робочий зошит / За заг. ред. К.Б. Левченко – К., 2008. – 75 с. http://la-strada.org.ua/ucp_mod_library_view_174.html

3. Соціально-педагогічні основи протидії торгівлі людьми та експлуатації дітей: навч.-метод. посіб. / К.Б. Левченко, Л.Г. Ковальчук, О.А. Удалової / [та ін.]; [“Агентство “Україна””]. – К., 2011. – 292 с. – Бібліограф : с. 222-246. http://la-strada.org.ua/ucp_mod_library_view_234.html

4. Соціально-педагогічні основи захисту прав людини, протидії торгівлі людьми та експлуатації дітей: навч.-метод. посіб. / За заг. ред. К.Б. Левченко, Л.Г. Ковальчук. – 2-ге вид., доповн. і переробл. – К.: 2016.

5. Відеододаток «Запобігання торгівлі людьми». Режим доступу: <https://www.youtube.com/channel/UC6wbQ9UyDJXSJobRzkZsc0g>

6. Інтернет-сайти:

www.la-strada.org.ua ГО «Ла Страда-Україна»

Тема 8. Діяльність урядових та громадських організацій у сфері захисту прав дитини

Кравченко Н.А.

Ми вже говорили з тобою про можливість отримувати допомогу від державних і неурядових організацій. Її можна отримувати для того, щоб уникнути небезпечних ситуацій, і тоді, коли є факт порушення прав людини. Тобто потерпілі можуть звертатися по допомогу. Організація допомоги дітям, потерпілим від порушень їхніх прав, є важливою складовою політики протидії та запобігання злочинам проти дітей на міжнародному та національному рівнях.

Види допомоги:

- інформація про проблеми та правила безпечної поведінки;
- психологічні консультації;
- медична допомога;
- юридична допомога;
- тимчасовий притулок;
- матеріальна допомога;
- професійне навчання;
- працевлаштування;
- захист потерпілих від подальших переслідувань;
- надання інформаційних матеріалів;
- допомога у поверненні громадян України з-за кордону;
- пошук безвісти зниклих за кордоном; розкриття злочинів.

Куди я можу звертатись по допомогу? Це:

- шкільний психолог;
- класний керівник;
- служба у справах дітей;
- дільничний офіцер поліції;
- центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;
- суд;
- поліклініка;
- «гарячі лінії»;
- громадські організації;
- Уповноважений Верховної Ради з прав людини.

Велику роль у наданні інформаційної та психологічної допомоги відіграють телефони довіри, які працюють на базі державних центрів соціальних

служб для сім'ї, дітей та молоді, неурядових організацій, інших державних установ. Консультанти телефонів довіри можуть надати інформацію про те, хто і чим може допомогти дитині у скрутній ситуації, адресу найближчого приюту для дітей, куди дитина може самостійно звернутися; адресу центру соціально-психологічної реабілітації дітей; адреси неурядових організацій тощо.

Запам'ятай! Національна дитяча «гаряча лінія» **0 800 500225 (безкоштовно).**

З набуттям Україною незалежності стала можливою діяльність неурядових організацій. Неурядові організації, що стоять на сторожі прав та інтересів громадян, мають важливе значення для розбудови громадянського суспільства. В Україні зареєстровано більше 20 тис. об'єднань громадян. Стаття Закону України «Про громадські об'єднання» визначає громадську організацію як «добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема, економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших інтересів».

Як правило, працівники неурядових організацій викликають довіру у населення, оскільки головними принципами їх діяльності є конфіденційність та анонімність. Це означає, що ім'я людини та проблеми, з якими вона звертається до організації, нікому не повідомляються. Іншими важливими принципами діяльності неурядових організацій є добровільність послуг, пріоритет інтересів людей, котрі звертаються по допомогу, безкоштовність послуг.

Завдання.

1. Уяви собі ситуацію, що ти опинився/опинилася за межами України в оточенні чужих людей і бажаєш повернутися додому. Які твої дії? Спробуй зобразити їх на схемі.

2. Перелічи державні структури та неурядові організації, які захищають права дітей. Чим саме вони можуть допомогти?

3. Створи власну правозахисну організацію. Визнач її назву, мету, основні напрями діяльності. Попрацюй над розробкою логотипу новоствореної організації.

Важливі терміни

ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ — добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема, економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших інтересів.

Список рекомендованих ресурсів:

1. Закон України «Про громадські об'єднання». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>.

2. Знай та захищай свої права: робочий зошит / За заг. ред. К.Б. Левченко – К., 2008. – 75 с. http://la-strada.org.ua/ucp_mod_library_view_174.html

3. Соціально-педагогічні основи протидії торгівлі людьми та експлуатації дітей: навч.-метод. посіб. / К.Б. Левченко, Л.Г. Ковальчук, О.А. Удалової / [та ін.]; [“Агентство “Україна””]. – К., 2011. – 292 с. – Бібліограф : с. 222-246. http://la-strada.org.ua/ucp_mod_library_view_234.html

4. Соціально-педагогічні основи захисту прав людини, протидії торгівлі людьми та експлуатації дітей: навч.-метод. посіб. / За заг. ред. К.Б. Левченко, Л.Г. Ковальчук. – 2-ге вид., доповн. і переробл. – К.: 2016.

5. Відеододаток «Запобігання торгівлі людьми». Режим доступу: <https://www.youtube.com/channel/UC6wbQ9UyDJXSJobRzkZsc0g>

6. Інтернет-сайти:

www.la-strada.org.ua ГО «Ла Страда-Україна»;

www.unicef.org ЮНІСЕФ;

www.iom.org.ua Міжнародна організація з міграції.

7. Інтернет-сайти:

www.la-strada.org.ua ГО «Ла Страда-Україна»;

www.unicef.org ЮНІСЕФ

Тема 9. Поради для успішного початку кар’єри

Калашник О.А.

Сьогодні пошук роботи — справа нелегка і не завжди дає очікуваний результат. Закінчивши навчальний заклад, і перебуваючи в пошуках роботи, молоді люди ставлять перед собою питання, які заходи вжити в першу чергу, особливо, якщо з пошуком роботи вони ще не стикалися? Роботу можна шукати самостійно, через своїх знайомих, переглядати оголошення, організовувати власну справу, а можна звернутися по допомогу до установи — державної служби зайнятості, яка займається працевлаштуванням громадян України.

Оголошення про вільні вакансії можна знайти у спеціалізованих друкованих виданнях (газети, журнали, бюлетені), у назвах яких є слова «робота», «працевлаштування», «вакансії», «навчання». Іншим шляхом є пошук роботи через мережу Інтернет.

СКОРИСТАЙСЯ ПОРАДАМИ!

Переглядаючи оголошення, відхиляй:

- ті, що пропонують високий заробіток ;
- ті, що пропонують роботу за кордоном (без будь-яких вимог до кваліфікації, а лише за ознаками статі чи зовнішності);

- ті, що обіцяють великі перспективи дівчатам та жінкам;
- ті, що пропонують «серйозну роботу для серйозних людей».

Зазвичай такі спокусливі пропозиції — це робота в тіншовому бізнесі або навіть в секс-бізнесі.

Де б ми не шукали роботу — через знайомих, по газетах або користуючись Інтернетом, настане момент, коли нас просять показати (або надіслати) своє резюме.

Яким би насиченим не був сьогоднішній ринок праці, але попит на фахівців не тільки зберігся, але й неухильно зростає. Сьогодні пропозиція перевищує попит, що породжує конкурс на робочі місця, і тому основне завдання здобувачів привернути увагу саме до своєї кандидатури. І візитною картою в цьому питанні є правильно й грамотно складене резюме.

Правильно складене резюме дає тобі перевагу перед іншими кандидатами. Як скласти привабливе та якісне резюме? Необхідно запам'ятати три ключових моменти:

1. Як правило, на перегляд резюме витрачається не більше 2–3 хвилин. Якщо не вдалося привернути увагу в цей самий момент, можна сказати, що резюме не спрацювало.

2. При написанні резюме необхідно дотримуватися принципу вибірковості. Інформацію для резюме варто відбирати, виходячи з його цілей, тобто надавати опис саме тих аспектів досвіду роботи або освіти, які є значимими для позиції, на яку ти претендуєш.

3. Вдале резюме повинне стати приводом для інтерв'ю. Отже, мета подання резюме — домогтися, щоб той, хто читає, захотів зустрітися особисто.

Правила складання резюме.

1. Резюме повинно мати яскраво виражену структуру й просту мову викладу. Роботодавець повинен мінімум часу витратити на перегляд резюме й ухвалення рішення по ньому. У тексті повинні бути виділені особливості, досягнення, досвід.

2. Резюме повинно бути правильно оформленим. Необхідно робити акуратні проміжки, рівні поля й не зневажати абзацами. Роздрукувати резюме краще на лазерному принтері — таким чином текст буде виглядати більш презентабельно.

3. Резюме повинно бути коротким. Оптимальний обсяг — 1 сторінка. Обов'язково викладай зміст грамотно, уникай незначних деталей.

4. Резюме повинно бути продуманим. Його зміст повинен повністю відповідати напрямку роботи, на яку ти претендуєш.

5. Резюме повинно бути точним. Остерігайся зайвих визначень.

6. Резюме повинно бути акуратним. Вказуючи на свій позитивний досвід, не заговорюйся і не вихваляйся.

7. Резюме повинно бути зовні привабливим. Використовуй якісний папір, бажано сніжно-білий. Шрифт повинен добре читатися, як правило, він повинен мати розмір у діапазоні від 12 до 14 пунктів.

8. Резюме повинно бути простим. Не використовуй графічні малюнки, вигадливі рамки, віньєтки. У жодному разі не ускладнюй текст абревіатурами, які, до речі, можуть бути невідомі роботодавцеві. Повністю пиши назви шкіл, інститутів і міст.

9. Резюме повинно бути енергійним. Використовуй дієслова дії, характеризуючи свій досвід: «влаштував», «організував», «налагодив» тощо.

10. Резюме повинно бути конкретним. Користуйся короткими фразами та уникай довгих словосполучень. Вживаючи при необхідності специфічні терміни, подбай, щоб вони були зрозумілі неспеціалістам.

11. Резюме повинно бути бездоганним. Не довіряй комп'ютерному редактору. Обов'язково перечитай його текст після написання, щоб переконатися у відсутності помилок і двозначностей.

12. Резюме повинно бути читабельним. Пам'ятай, що нерозбірливе резюме найчастіше залишається непрочитаним.

13. Якщо ти недавно закінчив/ла навчальний заклад, варто вказати назву дипломної роботи, практикуму й т. ін. Згадай усе, що має хоч якесь відношення до передбачуваної роботи. Але не варто перераховувати назви всіх навчальних курсів, які викладали, і тим більше висилати разом з резюме копію диплома з оцінками.

14. Резюме повинно бути офіційним. Не перевантажуй його даними особистого характеру, а саме: відомостями про родичів, вагу, зріст, здоров'я. Не додавай до резюме свою фотографію (крім тих випадків, коли цього вимагає роботодавець).

15. Резюме повинно бути закінченим. Роботодавці чудово розуміють, що якщо вони будуть мати бажання отримати рекомендації, то їх нададуть. Тому не пиши наприкінці резюме: «Рекомендації додаються».

При написанні резюме уникай займенника «я», пиши стисло, точно, конкретно, обсягом не більше однієї друкованої сторінки.

Форма резюме. Резюме складається в довільній формі й повинно містити наступні дані:

1. П.І.Б., рік народження (вік), контактні телефони (домашній і/або робочий).

2. Мета (навіщо звертаєшся в дану установу, яку роботу шукаєш).

3. Освіта (в зворотному хронологічному порядку, тобто починаючи з останнього місця навчання) за схемою: дата початку навчання — дата закінчення навчання; назва навчального закладу, факультет, спеціальність; отримана кваліфікація.

Для випускників і студентів варто розміщувати цей пункт перед пунктом «Досвід роботи», тому що досвід роботи, якщо і є, менш значний. Можна повідомити про нагороди, підкреслити ті опановані дисципліни, які відповідають вашій меті.

4. Досвід роботи (у зворотному хронологічному порядку, тобто починаючи з останнього місця роботи) за схемою: дата початку роботи — дата закінчення роботи; назва організації, її сфера діяльності; назва вашої посади; приклади конкретних досягнень.

Якщо ніде ще не довелось працювати, спробуй згадати досвід своїх тимчасових робіт, підробітку, дипломних практик.

5. Додаткова освіта — курси, семінари, тренінги, стажування (за наведеною вище схемою).

6. Додаткові навички (ПК, ступінь володіння іноземними мовами, машинопис, інше).

7. Твої переваги (вкажи кілька своїх особистісних рис, які відрізняють тебе від інших і допомагають досягати необхідних результатів в роботі).

До резюме додається супровідний лист, призначений для підтримки резюме. Необхідно ретельно перевірити, щоб між змістом резюме й супровідним листом не було розбіжностей. Супровідний лист повинен містити якнайменше голіволмок для адресата.

Зверни увагу! У супровідному листі не рекомендується:

- вживати скорочення й умовні позначки;
- припускатися помилки при написанні точних координат (назви, аббревіатури) відділу (особи), якому адресовано резюме;
- писати «Панове» або «Тому, хто цим займається»;
- допускати фамільярність типу «Дорогі майбутні роботодавці»; звертання до роботодавця або чиновника по імені;
- виставляти «Привіт, от моє резюме. Сподіваюся, до швидкої зустрічі».

Якщо резюме у більшості випадків допомагає першому заочному знайомству, то **співбесіда (інтерв'ю)** — це вже детальніше особисте знайомство. Мета співбесіди — виявити вашу компетентність і відповідність певній посаді.

До співбесіди необхідно приготуватися.

- Дуже важливо провести попередню розвідку. Необхідно зібрати якнайбільше відомостей про організацію, куди йдеш на співбесіду, і про людей, з якими маєш зустрітися. Якщо мова йде про велике підприємство, познайомся з його продукцією або послугами. Багато організацій розповсюджують свої проспекти й рекламні брошури. Спробуй знайти статті в газетах або журналах про цю організацію. Як правило, зараз усі організації мають свої Інтернет-сайти. Можна поговорити з людиною, що працює або працювала в цій організації.

- Перечитай ще раз уважно оголошення про дану вакансію та подумай, що ти можеш запропонувати відповідно до вимог. По можливості, з'ясууй, хто буде проводити співбесіду, і подумай, про що вони можуть запитати.
- Сплануй свою поїздку за часом. Приїжджати необхідно трошки раніше призначеного терміну. Однак, якщо ж ти прибув/ла на місце занадто рано — почекай на вулиці. Занадто ранній приїзд деякі керівники можуть оцінити як невміння розпоряджатися своїм часом.
- Тримайся впевнено, не забувай про гарну поставу, посміхайся, будь привітним/ою.
- Уважно слухай, про що запитують. Не намагайся відповідати швидко, нетривала пауза тільки підкреслить твою вдумливість.
- Обов'язково тримай напоготові блокнот і ручку, щоб зробити необхідні нотатки й наприкінці бесіди поставити свої питання. Починати необхідно з питань про свою майбутню роботу: коли можна приступити до роботи; які будуть обов'язки; перед ким необхідно буде звітувати про результати; які можливості просування; якою буде Ваша відпустка по тривалості; які умови оплати; чи існує система премій і порядок їхньої виплати.
- Про ухвалені рішення можуть повідомити відразу після співбесіди. Однак, можливо, це займе й кілька тижнів. Якщо обіцяли зателефонувати в певний день і не зателефонували, то немає нічого страшного в тому, щоб поцікавитися самому/самій про прийняте в організації рішення.

СКОРИСТАЙСЯ ПОРАДАМИ!

Йдучи на співбесіду:

- зверніть увагу на свій одяг — він має відповідати стилю установи, до того ж він не повинен бути надто екстравагантним.

На співбесіді:

- намагайся показати свої можливості, але не вихваляйся;
- не слід починати розмову із заробітної платні (її розмір, якщо ви з роботодавцем зацікавите один одного, з'ясуєте наприкінці бесіди);
- не критикуй своїх колишніх керівників і колег;
- поведься ввічливо з кожним, кого зустрінеш і з ким спілкуватимешся в установі.

Візьми з собою на співбесіду паспорт, дипломи і сертифікати — те, що характеризує позитивно, рекомендаційний лист.

Завдання.

1. *Склади своє резюме.*
2. *Напиши супровідний лист до свого резюме.*
3. *Напиши резюме когось зі своїх родичів або товаришів.*

4. Розташуй у правильній послідовності свої кроки щодо працевлаштування:

- я пишу резюме;
- я шукаю роботу;
- я отримую заробітну платню;
- я складаю резюме;
- я отримую професійну освіту;
- я проходжу співбесіду;
- я звільняюся з роботи;
- я дізнаюся про свої права у трудових відносинах;
- я дізнаюся про умови праці;
- я визначаюся, ким я хочу працювати;
- я пишу заяву на роботу.

5. Склади перелік з 8 питань, які, на твою думку, найчастіше ставлять роботодавці. Спробуй дати на них відповіді.

6. Напиши 5 головних правил проходження співбесіди у порядку їх важливості.

Важливі терміни

CV — (Curriculum Vitae) з латинської мови «життєвий опис», що відповідає українському терміну «резюме».

РЕЗЮМЕ — це коротка інформація про ваші знання, досвід роботи й можливості, себто своєрідний рекламний документ, що презентує важливу інформацію про шукача роботи.

РЕКОМЕНДАЦІЙНИЙ ЛИСТ — письмовий відгук тих, хто був задоволений вашою роботою.

Список рекомендованих ресурсів:

1. Знай та захищай свої права: робочий зошит / За заг. ред. К.Б. Левченко – К., 2008. – 75 с. http://la-strada.org.ua/ucp_mod_library_view_174.html

2. Кодекс законів про працю від 10.12.1971 р.

3. Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція : Програма виховної роботи з учнями з питань протидії торгівлі людьми ; наук. кер. та ред. І.Д. Зверевої та Ж.В. Петрочко. – К. : ФО-П Буря О.Д., 2014. Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/59/196/korinf19/1432801608/>

4. Ремех Т.О., Ляхоцька Л.Л., Цушко І.І. Підліткам про працю (довідник для учнів) — К.: Акві К, 2003. — 32 с.

5. Соціально-педагогічні основи захисту прав людини, протидії торгівлі людьми та експлуатації дітей: навч.-метод. посіб. / За заг. ред. К.Б. Левченко, Л.Г. Ковальчук. – 2-ге вид., доповн. і переробл. – К.: 2016.

6. Відеододаток «Запобігання торгівлі людьми». Режим доступу: <https://www.youtube.com/channel/UC6wbQ9UyDJXSJobRzkZsc0g>

7. Інтернет-сайти:

www.la-strada.org.ua ГО «Ла Страда-Україна»;

www.unicef.org ЮНІСЕФ;

www.dcz.gov.ua Державний центр зайнятості;

www.iom.org.ua Міжнародна організація з міграції.

Тема 10. Збираєшся за кордон?

Татуревич Т.В.

Чому люди їдуть за кордон? Відповідь може бути різною — навчатись, одружуватись, працювати, подивитись визначні пам'ятки тощо. Кожен переслідує свою власну мету, але для всіх важливим є прийняття рішення щодо поїздки за кордон. Адже, виїжджаючи за кордон, людина стикається з певними труднощами, такими, як незнання мови, інша культура та традиції, інша релігія...

До поїздки слід поставитися серйозно: вивчити мову, зібрати інформацію щодо можливих місць роботи, морально підготуватися до умов зовсім іншого життя, запастися терпінням, знати законодавство країни, до якої запланована поїздка, обов'язково мати хороше здоров'я, бути стійкими. Крім того, треба бути дуже обережними, враховувати, що праця важка не стільки фізично, скільки морально, мати силу волі і розум, психологічно готуватися до рабської праці, але не вважати себе рабинею, їхати тільки за умов крайньої необхідності, сльози і нерви залишити вдома.

Якщо Ви збираєтесь навчатись за кордоном...

Для того, щоб отримати дозвіл на навчання за кордоном (студентська віза), Вам необхідно підготувати низку документів. Як правило, до посольства обраної Вами країни подаються:

- закордонний паспорт та копії всіх його сторінок (окрім порожніх). Особи, які мають декілька паспортів, мають надати їх всі під час подачі документів на відкриття візи;
- національний паспорт з ксерокопіями усіх сторінок, окрім порожніх;
- офіційне підтвердження від вищого навчального закладу про зарахування на навчання;
- документ, що підтверджує забезпечення житлом на час проживання на території обраної Вами країни;
- отриманий диплом та додатки до нього (оригінал і переклад, завірений у нотаріуса та затверджений Міністерством закордонних справ України);

- докази своєї фінансової спроможності (обсяги та вимоги потрібно уточнювати у посольстві/консульстві обраної Вами країни);
- довідка про несудимість;
- медична страховка;
- мотиваційний лист, складений у вільній формі.

Знання мови країни перебування є основною умовою для отримання дозволу на навчання. Часто навчальні заклади вимагають посвідчення про складання іспитів з мови.

Запам'ятай, туристична віза не дає права на отримання статусу студента за кордоном! Більш докладну інформацію про можливість навчатись за кордоном можна отримати в посольстві обраної країни, а також у культурному центрі/товаристві посольства.

Часом запрошують поїхати за кордон по системі *au pair* (у перекладі з французької мови *au pair* — няня). У світі ця система існує з 1960 року, але для українських громадян стала можливою лише кілька років тому. Система *au pair* була розроблена з метою культурного обміну молоді. Основні вимоги: вік від 18 до 24 років і відсутність власної сім'ї та дітей.

Система передбачає проживання в сім'ї, допомогу по догляду за дитиною і виконання поточних господарських справ (30 годин на тиждень), а також відвідування мовних курсів. Зверніть увагу — в обов'язки учасника системи не входить турбота про дітей молодше двох років!

В Україні вже існує багато агенцій, з'являються фіктивні агенції, які, так би мовити, «працевлаштовують» за системою *au pair*. На сьогодні українські громадяни по системі *au pair* можуть їхати в Німеччину, Голландію, Францію, Норвегію та Швецію. Крім того, невелика кількість дівчат — 10-12 осіб на рік — мають можливість поїхати по цій системі до Данії.

Права особи, яка їде по системі *au pair*:

на окрему кімнату; на кишенькові гроші; покриття проїзду у громадському транспорті (тільки в Німеччині); на вихідний раз на тиждень; на канікули (два або чотири тижні), якщо ти перебуваєш у країні протягом цілого року; на відвідування курсів іноземної мови; поміняти сім'ю, якщо виникли конфлікти; на страхування здоров'я від нещасних випадків (тільки в Німеччині).

Корисна інформація!

- Переконайся, що паспорт дійсний на той термін, який передбачений контрактом.
- Термін перебування у країні вказаний у *au pair* візі.
- Сімейний контракт повинен містити інформацію про медичне страхування, яке діє у Європі. У деяких країнах необхідно мати власну медичну страховку.

- Контракт укладається на термін від трьох місяців до одного року.
- Якщо ти водиш машину, потурбуйся про міжнародні права водія.
- Сума кишенькових грошей буде становити близько 200 євро на місяць.
- Необхідно мати певний досвід догляду за дітьми: робота в таборах, на рятувальних станціях, досвід молодіжного лідера, вчителя, волонтера і таке інше.
- Слід надати рекомендаційні листи, які засвідчують досвід по догляду за дітьми.

Пам'ятай, що ти представляєш свою країну і твоя поведінка повинна бути гідною. Непомірне вживання алкоголю, ненормативної лексики, будь-яких наркотичних речовин є достатньою підставою для негайного звільнення.

Цікавими можуть бути туристичні подорожі за кордон, щоб побачити видатні пам'ятки історії та культури іншої країни. Але зупинись і згадай, чи багато ти вже бачив у своїй власній країні. Можливо, щоб доторкнутися історії, не обов'язково відправлятися в тривалу подорож до іншої країни. У швидкоплинному темпі сучасного життя ми не помічаємо та не надаємо значення тому, що живемо пліч-о-пліч біля місць, які зберігають на собі відображення давніх подій.

Що необхідно для того, щоб виділити та зберегти перлини, залишені пращурами? Відповідь дуже проста — треба бути небайдужим до історії власного міста чи села, історично значущої будівлі чи місця. Наприклад, вивчаючи символіку старовинних гербів українських міст, можна отримати відомості про реальні події та явища, які відбувались у минулому.

Добре відомо, що Києво-Печерська Лавра та історичний центр Львова були занесені до пам'яток, що знаходяться під охороною ЮНЕСКО. На сьогодні у попередньому Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО знаходяться ще 8 об'єктів культурної та природної спадщини України (Бахчисарайський ханський палац, заповідники «Асканія Нова» та «Херсонес Таврійський», культурний ландшафт та каньйон м. Кам'янець-Подільський, історичний центр м. Чернігів, парк «Софіївка» та Канівський заповідник «Могила Тараса Шевченка»). Україна також вражає різноманітністю зон відпочинку. Завдяки вдалому географічному розташуванню, у багатьох регіонах нашої країни розташовані лікувально-профілактичні санаторії, пансіонати, дитячі табори та зони зеленого туризму.

Одруження з іноземцем/кою часом розглядається як можливість виїзду за кордон.

Якщо ти збираєшся одружуватися з іноземцем/кою...

- Слід мати якомога більше інформації про свого майбутнього чоловіка чи свою майбутню дружину: чи має він/вона постійну роботу, чи

був він/вона одружений/а, скільки разів, чи розлучений/на він/вона офіційно (розлучення та окреме проживання — різні речі).

- Запропонуй нареченому/ій зустрітися не на території його/її країни чи «нейтральній» стороні (це може поставити тебе у залежність), а в Україні.
- Поцікався особливостями шлюбного законодавства країни, в якій ти плануєш жити, у тому числі — правами спільних дітей, правами у разі розлучення. Це можна зробити у посольстві та в юриста.
- Порадься з юристом щодо укладання шлюбного контракту.
- Переконайся, що шлюб, зареєстрований в Україні, буде дійсним за кордоном. При необхідності, свідоцтво про шлюб можна легалізувати (затвердити у нотаріуса, Міністерстві юстиції та Міністерстві закордонних справ України).
- Запам'ятай, фіктивний шлюб — злочин. Це може стати причиною ув'язнення або депортації (видворення з країни).
- Виїжджаючи за кордон за гостьовою візою або за візою нареченої, пам'ятай: ці візи не дають права на роботу.
- Залиши копію закордонного паспорта та точну адресу нареченого/ої батькам. Регулярно телефонуй додому.

Сьогодні Україна потребує сил та міці своїх громадян для квітучого розвитку. У нас є безліч людей, котрі змогли знайти себе в своїй країні і гідно представляти її на міжнародному рівні. Серед них відомі громадські та політичні діячі, митці та письменники, співаки та спортсмени.

Разом з тим відомі випадки, коли висококваліфіковані спеціалісти виїжджають за кордон. Чи вдало вони влаштовують власне життя? Та чи щасливі вони на чужині?

На жаль, більшість іммігрантів не завжди можуть реалізувати свої мрії у реальному житті. З їх розповідей відомо, що вони стикаються з наявністю, перш за все, мовного бар'єру, неможливістю здобути високооплачувану роботу, перепонами у підтримуванні зв'язку з родичами, відсутністю достатнього рівня соціального захисту з боку приймаючої країни. Ці фактори штовхають наших співвітчизників на прийняття пропозицій відносно низькооплачуваної роботи, яка не відповідає рівню їх кваліфікації та знань.

Давайте разом поміркуюємо, чи варто ризикувати власним життям та здоров'ям заради сумнівних заробітків за кордоном?

Загальні поради, які будуть корисними перед поїздкою за кордон.

- Нікому не довіряйте Ваш паспорт. Документи, що засвідчують Вашу особу, завжди повинні знаходитись тільки у Вас.
- Якщо Ви збираєтесь працювати чи навчатися за кордоном, Вам необхідно підписати контракт. Контракт повинен бути написаний зро-

зумілою Вам мовою, а також містити інформацію про умови (оплату, вихідні дні, роботу у святкові дні, медичне страхування), місце та час Вашої майбутньої праці чи навчання.

- Пам'ятайте! Легально працювати за кордоном можна лише за наявності робочої візи. Ніякий інший вид візи не дає права на працевлаштування за кордоном.
- Залиште вдома детальну інформацію про майбутнє місце перебування за кордоном з адресою та контактними телефонами, а також копію свого паспорта та контракту. Ми б також рекомендували залишити своє фото та адреси Ваших іноземних друзів.
- Дізнайтесь номери телефонів українських посольств та консульських представництв за кордоном та візьміть їх із собою. Якщо Ви опинились у скрутній ситуації або Вам хтось загрожує, звертайтеся до представників своєї країни, які допоможуть Вам. Якщо у країні Вашого перебування немає посольства України, телефонуйте у посольство України сусідньої держави.
- У зарубіжних країнах активно працюють неурядові організації та служби, котрі надають допомогу особам, які опинились у скрутному становищі. Звертайтеся до них у разі необхідності.
- Термін перебування на території іноземної держави вказаний у Вашій візі. Порушення візового режиму унеможливить Ваш наступний виїзд за кордон. Дотримуйтесь правил візового режиму!
- Пам'ятайте, що знання хоча б елементарних слів іноземної мови значно полегшить Ваше перебування за кордоном.

Україна є державою зі значними можливостями та ресурсами. Кожному з нас варто лише визначитись з метою самореалізації та шляхом її досягнення.

Завдання.

1. Напиши у зошиті 5-8 назв загальновідомих архітектурних пам'яток України.

Навпроти назв вкажи місто, в якому знаходиться та чи інша пам'ятка.

2. Заповни таблицю за вказаними графами. Для виконання завдання радимо користуватись додатковою літературою.

	Видатні українські
Архітектори	
Історики	
Поети	
Прозаїки	
Актори	
Співаки	
Спортсмени	

3. Вибери та запиши по 5 основних правил безпечної поведінки на кожну категорію:

- навчання за кордоном;
- одруження з іноземцем/кою;
- загальні поради, які будуть корисними перед поїздкою за кордон.

4. Напиши мету, якої плануєш досягти в житті, та вкажи, що для цього треба зробити.

Список рекомендованих ресурсів:

1. Альманах передових технологій профілактики торгівлі людьми: практика и перспективы /Коллектив авторов; под общей ред. д-ра юрид. наук Е. Левченко, канд. пед. наук Л. Ковальчук. – К.: ТОВ «Агенство «Украина», 2011. – 132 с. Режим доступу: www.la-strada.org.ua

2. Знай та захищай свої права: робочий зошит / За заг. ред. К.Б. Левченко – К., 2008. – 75 с. http://la-strada.org.ua/ucsr_mod_library_view_174.html

3. Палій О. Ключ до історії України. — К.: Дніпро, 2005. — С. 5–6.

4. Соціально-педагогічні основи захисту прав людини, протидії торгівлі людьми та експлуатації дітей: навч.-метод. посіб. / За заг. ред. К.Б. Левченко, Л.Г. Ковальчук. – 2-ге вид., доповн. і переробл. – К.: 2016.

5. Відеододаток «Запобігання торгівлі людьми». Режим доступу: <https://www.youtube.com/channel/UC6wbQ9UyDJXSJobRzkZsc0g>

6. Інтернет-сайти:

- www.la-strada.org.ua ГО «Ла Страда-Україна»;
- www.osce.org Організація з безпеки та співробітництва в Європі;
- www.ilo.org Міжнародна організація праці;
- www.un.org.ua ООН в Україні;
- www.iom.org.ua Міжнародна організація з міграції.

Тема 11. Трудова міграція

Ковальчук Л.Г.

Люди усього світу постійно переміщуються, шукаючи кращої життєвої долі. «Риба шукає – де глибше, а людина – де краще», – говорить народне прислів'я. Міграція з історичного погляду – досить давнє явище. Економічні негаразди, військові конфлікти, національні протиріччя, екологічні катастрофи та інші проблеми вже багато років штовхають людей до переміщення по планеті. Кількість осіб, які щорічно покидають свої країни, оцінюється багатьма мільйонами. За даними Міжнародної організації праці, на початок XXI сторіччя глобальна міграція праці складала близько 120 млн. осіб, тобто 2,3%

світового населення. Основні потоки мігрантів йдуть зі сходу на захід та з півдня на північ у східній півкулі та з півдня на північ – у західній. Їдуть сім'ї, чоловіки, жінки й діти. Але за останні роки серед мігрантів різко зросла кількість жінок і дітей. Вже непоодинокі випадки, коли рішення про міграцію приймає жінка, і вона мігрує самотійно або з дітьми без підтримки чоловіка. Це і є практичним втіленням реалізації права на вільне пересування й вибір місця проживання, виїзд з території України й повернення до неї.

Сезонне, тимчасове працевлаштування або «човникові» поїздки за кордон у непростих економічних умовах перехідного періоду, на жаль, стали чи не основним шляхом до виживання для багатьох українських сімей.

Від'їжджаючи на заробітки, кожен переслідує власну мету, але для всіх важливим є саме прийняття рішення щодо такої поїздки. Особливо непросто, коли доводиться виїжджати за кордон. Адже там людина стикається з певними труднощами, такими як: незнання мови, інша культура та традиції, інша релігія. Найчастіше люди змушені виїжджати через те, що вдома немає достойної (а іноді й будь-якої) альтернативи. Це робиться заради благополуччя сім'ї та дітей. Тому члени родини повинні цінувати такі зусилля і бути з вами поряд задля добробуту сім'ї, перспективи навчання тощо. Суспільство має ставитися до цього з повагою, враховуючи те, що люди реалізують своє право на вільне переміщення. Головне, щоб праця була легальною, оскільки це зможе захистити від порушення прав людини.

Члени сім'ї, зокрема, діти, можуть потребувати на час відсутності одного з батьків додаткової підтримки. Для дитини дуже важливо це вчасно зрозуміти і не вагаючись звернутися по допомогу. Її можна отримати від державних і неурядових організацій, для того, щоб уникнути небезпечних ситуацій, і тоді, коли є факт порушення прав людини. Організація допомоги дітям, потерпілим від порушення їхніх прав, є важливою складовою політики запобігання та протидії злочинам проти дітей на міжнародному та національному рівнях.

Які складні ситуації можуть виникати в житті дітей у період тимчасової відсутності одного з батьків? Це можуть бути труднощі в навчанні, спілкуванні з ровесниками чи дорослими, спілкуванні з батьком/матір'ю, у вирішенні юридичних питань, отриманні медичної допомоги. Діти можуть потребувати більшої психологічної та емоційної підтримки, порад у професійному навчанні чи працевлаштуванні, матеріальної допомоги тощо.

Є й інший бік таких ситуацій. Коли батьки чи один із них передають кошти дітям, а діти використовують їх не за призначенням – на тютюн, наркотики, алкогольні напої, часті відвідування комп'ютерних класів. Така далека від зразкової поведінка зводить нанівець усі зусилля батьків допомогти сім'ї, дітям.

СКОРИСТАЙСЯ ПОРАДАМИ!

Якщо твої батьки працюють за кордоном...

- Про те, що батьки працюють за кордоном, повинні знати твій класний керівник та найближчі родичі. Не розкажуй стороннім людям про те, що батьків немає поруч.

- Якщо тобі запропонують стати фотомоделлю чи провести час у товаристві незнайомих людей, передати за винагороду пакунок з невідомим тобі вмістом, будь обережним, за цим може приховуватись намагання використати тебе в порнографії, втягти до проституції, розповсюдження наркотиків.
- Завжди май при собі номери телефонів твоїх батьків; дорослого, якому ти довіряєш.
- Завжди розповідай батькам, коли вони телефонують, про всі свої проблеми.
- Якщо ти почуваєшся самотнім/ньою і тобі треба вирішити складну проблему, ти завжди можеш звернутися по допомогу до класного керівника, психолога або вчителя, якому довіряєш.

Завжди май при собі телефони класного керівника _____
_____;

служби у справах дітей _____
_____;

дільничного офіцера поліції _____
_____;

телефони довіри, «гарячих ліній» _____
_____

і звертайся до них у випадках небезпеки або порушення твоїх прав.

- Якщо ти користуєшся мобільним телефоном, запам'ятай номери термінової допомоги у надзвичайних ситуаціях (для усіх мобільних операторів безкоштовно на території України):

112 – номер для дзвінків у надзвичайних ситуаціях (з'єднання з пожежною охороною, поліцією, швидкою медичною допомогою);

101 – пожежна охорона;

102 – поліція;

103 – швидка медична охорона;

104 – служба газу.

Допомогти у вирішенні труднощів, які пов'язані з тимчасовою відсутністю батьків, можуть найближчі родичі, вчителі, шкільний психолог, класний керівник, працівники служб у справах дітей, дільничний офіцер поліції, медичні працівники. Можна також з усіма питаннями звертатися анонімно і конфіденційно на "гарячі лінії", де консультанти нададуть інформацію, а також адреси та контакти спеціалістів, котрі допоможуть у вирішенні складної ситуації.

Запам'ятай!

Національна дитяча "гаряча лінія" з питань захисту прав дітей
0 800 500 225 (безкоштовно)

Завдання.

1. Влаштуй дискусію з членами своєї родини або друзями стосовно поїздки за кордон з метою працевлаштування; на дискусії ти будеш виступати в ролі експерта. Напиши коротку статтю за результатами дискусії.

Питання для дискусії.

1. Чому міграційні процеси є популярними в усьому світі?
2. Які позитивні моменти заробітчанства для самої людини та для країни можна назвати?
3. Які ризики нелегального працевлаштування?
4. У чому полягає складність прийняття рішення працювати за кордоном?
5. Які спостерігаються втрати для держави від витоку її громадян за кордон?
6. З якими труднощами стикаються діти, чиї батьки поїхали на заробітки за кордон?

Питання для статті.

- З яких питань учасники дискусії дійшли згоди швидше?
- Які питання були найбільш спірними?
- Які відповіді були найбільш несподіваними?
- Основні висновки.

2. Заповни таблицю. Обговори результати своєї роботи з товаришем/товаришкою.

Приклад складної ситуації у період тимчасової відсутності батьків	Куди можна звернутись по допомогу?

3. Поясніть, чому важливо для батьків, котрі збираються їхати за кордон, дотримуватись наступних правил. Вдома попросіть близьких навести свої пояснення. Додайте їх до своїх і порівняйте.

Правило	Пояснення
Прийміть рішення про від'їзд разом з дитиною.	
Підготуйте дитину психологічно до Вашого від'їзду.	
Поінформуйте заздалегідь близьких родичів про від'їзд та передбачений термін Вашої відсутності.	

Правило	Пояснення
Повідомте вчителя про Вашу тимчасову відсутність.	
Підготуйте та залиште вдома детальну інформацію про місце свого перебування та Ваш контактний телефон.	
Потурбуйтеся про наявність у дитини номерів телефонів, за якими вона може звернутися у випадку виникнення проблем.	
Пам'ятайте про необхідність регулярної матеріальної підтримки дитини.	
Телефонуючи, переконайтеся, що за Вашої відсутності умови проживання та харчування дитини задовільні, дитина відвідує школу та не примушується до роботи.	
Підтримуйте зв'язок із дитиною постійно.	

Важливі терміни

МІГРАЦІЯ – переміщення людей, пов'язане, як правило, зі зміною місця проживання. Поділяється на безповоротну (з остаточною зміною постійного місця проживання), тимчасову (на досить тривалий термін) та сезонну (на певний період року). Розрізняють зовнішню (за межі країни) та внутрішню (з села в місто та ін.) міграцію. До зовнішньої належить еміграція та імміграція.

ЕМІГРАЦІЯ – масове переселення з батьківщини в іншу країну, тривале перебування за межами країни внаслідок переселення.

ІММІГРАЦІЯ – в'їзд іноземців у країну на тривале або постійне проживання.

Список рекомендованих ресурсів:

1. Альманах передових технологій профілактики торгівлі людьми: практика и перспективи /Коллектив авторов; под общей ред. д-ра юрид. наук Е. Левченко, канд. пед. наук Л. Ковальчук. – К.: ТОВ «Агенство «Україна», 2011. – 132 с. Режим доступу: www.la-strada.org.ua

2. Безпека життєдіяльності: всеукраїнський науково-популярний журнал, спецвипуск, №9, вересень 2007. – 48 с.

3. Соціально-педагогічні основи захисту прав людини, протидії торгівлі людьми та експлуатації дітей: навч.-метод. посіб. / За заг. ред. К.Б. Левченко, Л.Г. Ковальчук. – 2-ге вид., доповн. і переробл. – К.: 2016.

4. Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми трудових мігрантів: навч.- метод. посіб. / За ред. К.Б. Левченко, І.М. Трубавіної, І.І. Цушка. – К.: ФОП «Купріянова», 2007. – 240 с.

5. Відеододаток «Запобігання торгівлі людьми». Режим доступу: <https://www.youtube.com/channel/UC6wbQ9UyDJXSJobRzkZsc0g>

6. Інтернет-сайти:

www.la-strada.org.ua ГО «Ла Страда-Україна»;

www.unicef.org ЮНІСЕФ;

www.iom.org.ua Міжнародна організація з міграції.

7. Інтернет-сайти:

www.la-strada.org.ua ГО «Ла Страда-Україна»;

www.osce.org Організація з безпеки та співробітництва в Європі;

www.ilo.org Міжнародна організація праці;

www.un.org.ua ООН в Україні;

www.iom.org.ua Міжнародна організація з міграції.